

วัยเก่าเกลาเมือง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย
ในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

จามรี พระสุนิล และคณะ

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มิถุนายน ๒๕๖๙

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเภท
การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือนวัตกรรม (RP๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

วัยเก่าเกลาเมือง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย
ในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

จามรี พระสุนิล
ณรงค์ เจนใจ
ธงชัย ลาหุณะ
เบญจมาศ เมืองเกษม

คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มิถุนายน ๒๕๖๙

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเภทการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือนวัตกรรม (RP๒)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโดยกองทุนส่งเสริม ววน. และหน่วย บพพ. โดยดำเนินการในสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคณะผู้วิจัย และผู้ให้ข้อมูล รวมถึงภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก อาสาสมัครทุกท่านที่มีส่วนร่วมดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันเป็นกระบวนการวิจัยสำคัญครั้งนี้ ตลอดจนขอขอบพระคุณเจ้าของตำราและผลงานทางวิชาการต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิง รวมถึงคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานทั้งหมด

คุณประโยชน์อันใดที่เกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ ผู้ให้ข้อมูล เครือข่ายทุกท่านในความร่วมมือ ครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รวมทั้งกัลยามิตรคณะอาจารย์และบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย รวมถึงผู้ช่วยนักวิจัยและตัวแทนนักศึกษาที่มีส่วนร่วมรวบรวมข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม ตลอดจนเป็นกำลังใจตลอดระยะเวลาการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จได้ด้วยดี

จามรี พระสุนิล และคณะ

มิถุนายน ๒๕๖๙

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : วิทยาลัยเก่าเกลามาเมือง: พลังการมีส่วนร่วม
ของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่
ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จามรี พระสุนิต และคณะ
สาขาวิชา/คณะ : สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ : 2568
ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยปี : มิถุนายน พ.ศ.2568 - มิถุนายน 2569

การวิจัยและพัฒนานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย 2) วิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่จากศักยภาพของผู้สูงวัยเก่าเกลามาเมือง และ 3) พัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืน เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 18 อำเภอ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณผู้สูงวัย จำนวน 500 คน และผู้ให้ข้อมูลหลัก 50 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ตัวแบบสมการโครงสร้าง (PLS-SEM) ร่วมกับวิธีจำลองกลุ่มตัวอย่างซ้ำ (Bootstrapping) และอัตราเชิงวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมผู้สูงวัยมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.92$, $S.D. = 0.45$) ในมิติเมืองน่าอยู่ พบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรมประสบความสำเร็จสูงสุด ($M = 4.20$, $S.D. = 0.41$) แต่ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ($M = 3.35$, $S.D. = 0.68$) ผลการทดสอบตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ พบว่า ปัจจัยด้านศักยภาพบุคคลและปัจจัยการสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัว มีอิทธิพลเชิงบวกโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขับเคลื่อนเมือง ($p < 0.01$) และส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นเมืองน่าอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืน โดยตัวแบบสามารถรวมอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 64.5 ($R^2 = 0.645$) นอกจากนี้ยังพบปัญหาความทับซ้อนเชิงมนิทัศน์ (HTMT > 0.85) เนื่องจากผู้สูงวัยหลอมรวมมิติตัวผู้สูงวัย สังคม วัฒนธรรม ปากท้อง และสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนเป็นเนื้อเดียวกัน โดยมีข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์มุ่งเน้นแนวคิด 5อ. อาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และอาสาสมัคร โดยส่งเสริมวัยเก่าเกลามาเมืองอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: วิทยาลัยเก่าเกลามาเมือง การมีส่วนร่วม เมืองน่าอยู่ยั่งยืน เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงวัย
แนวคิด 5อ.

ABSTRACT

Research Title:	Wise Seniors Shaping the City: The Power of Elderly Participation in Driving Livable Chiang Rai
Researcher:	Assistant Professor Jamaree Prasunin, Ph.D., et al.
Program / Faculty:	Program in Social Development, Faculty of Social Sciences
Research Funding:	Research Grant for the Fiscal Year 2025 (B.E. 2568)
Research Period:	June 2025 – June 2026

This research and development project utilized a mixed-methods research design. The objectives were to 1) Examine the situation and power of elderly participation 2) Analyze the causal model of elderly participation in driving a livable Chiang Rai from the potential of "Wise Seniors Shaping the City" and 3) Develop guidelines for strengthening the roles of older adults in driving a sustainable livable city. Data were collected across 18 districts, comprising a quantitative sample of 500 older adults and 50 key informants. Data analysis was performed using descriptive statistics, Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) combined with the Bootstrapping method, and qualitative content analysis.

The results revealed that, overall, the older adults demonstrated a high level of participation ($M = 3.92$, $S.D. = 0.45$). Regarding the livable city dimensions, the social and cultural domain achieved the highest level of success ($M = 4.20$, $S.D. = 0.41$). Conversely, the sustainable physical environment domain scored the lowest ($M = 3.35$, $S.D. = 0.68$), reflecting an urgent need for infrastructure development. The testing of the causal model indicated that personal potential and community/family support factors exerted a direct positive influence on urban drive participation ($p < 0.01$), and indirectly influenced a sustainable livable Chiang Rai. Collectively, the model explained 64.5% of the variance ($R^2 = 0.645$). Furthermore, conceptual overlap issues were identified ($HTMT > 0.85$), as local seniors integrated elderly capacity, society, culture, livelihoods, and sustainable environments into an indivisible whole. Strategic recommendations highlight the "5Oo" concept—covering Occupation, food security, Exercise, Financial security, and Volunteering—to concretely empower wise seniors in shaping their city.

Keywords: Wise Seniors Shaping the City, Participation, Sustainable Livable City, Age-Friendly Cities, and 5 Oo Concept

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
 บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาของการวิจัย	1
โจทย์วิจัย	3
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	12
นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของไทย	15
แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation)	22
แนวคิดเมืองน่าอยู่ (Livable City)	24
รูปแบบของเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Urban Model)	25
ศักยภาพผู้สูงอายุ (Elderly Potential)	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ภาพรวมแสดงระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	29
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ	
ในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่	30

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	(ต่อ)	
	ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย	
	ในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋ากลางเมือง	32
	ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการ	
	พัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่อย่างมีส่วนร่วม	33
4	รายงานผลการวิจัย	
	รายงานผลการวิจัยและสัญลักษณ์ที่ใช้	36
	ข้อมูลพื้นฐานและสถานภาพทั่วไป นำเสนอข้อมูลทางประชากร	
	บทบาทในชุมชน และลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย	
		39
	สถานการณ์และทุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทวัฒนธรรม	42
	ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมือง	
	เชียงรายนำอยู่	43
	แนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุด้วยแนวคิด 5 อ.	61
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย	65
	อภิปรายผลการวิจัย	66
	ข้อเสนอแนะ	69
	บรรณานุกรม	73
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	77
	ภาคผนวก ข แบบรับรองการใช้ประโยชน์	81
	ภาคผนวก ค ภาพประกอบเพิ่มเติม	83
	ประวัติผู้วิจัย	87

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงราย	39
2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการ ขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่	42
3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการ ขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่	45
4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแบ่ และความโด่งของการมีส่วนร่วม ของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่	48
5 สรุปผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร	49
6 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้	53
7 ดัชนีการทดสอบตัวแบบโดยรวม	54
8 การวิเคราะห์ตัวแบบการวัดของตัวแปรศักยภาพวัยเก่าเกลางเมือง (INV)	55
9 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงและรากที่สอง ของค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่สกัดได้	56
10 เมทริกซ์ Heterotrait-monotrait (HTMT)	57
11 สัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่.....	58

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
2	สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2563, มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย)	14
3	ภารกิจที่สังคมและรัฐพึงมีต่อผู้สูงอายุ	15
4	สรุปสิทธิผู้สูงอายุ (กองทุนศาสตร์และแผนงาน (2565), กรมกิจการผู้สูงอายุ)	21
5	ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อน เมืองเชียงรายน่าอยู่	60
6	แบบรับรองการใช้ประโยชน์	82
7	ภาคผนวก ค ภาพประกอบเพิ่มเติม	83

บทที่ 1

บทนำ

โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมายในการเปลี่ยนบทบาทผู้สูงอายุจากผู้รับบริการสู่การเป็นผู้ขับเคลื่อนเมือง" (Active Citizens) ตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมืองเพื่อสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย ในบริบทจังหวัดเชียงราย โดยมุ่งเน้นการนำผลการวิจัยสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบูรณาการทุกภาคส่วนในการมีสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานที่ปลอดภัยเป็นกลไกยกระดับศักยภาพผ่านกิจกรรมที่ตอบโจทย์ชีวิตจริง การดำเนินงานในพื้นที่ 18 อำเภอ จังหวัดเชียงราย โดยใช้ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเศรษฐกิจสูงวัยและสุขภาวะที่ดี เพื่อมุ่งสู่การสร้าง "วัยเก๋าেলাเมือง" ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) แล้ว โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดว่า ประเทศใดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกิน 10% ของประชากรทั้งหมด ถือว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งสถานการณ์ของไทยนั้น ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีข้อมูลปรากฏในปี พ.ศ. 2565 มีสัดส่วนผู้สูงอายุประมาณ 20% ของประชากรทั้งหมด รวมถึงในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยปัจจุบันเชียงรายมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป อยู่ที่ประมาณ 21.4% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด (IOM DTM MSA Factsheet Chiang Rai Thailand, 2024) หัวใจสำคัญของการดำเนินโครงการวิจัยนี้ มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านบทบาทของผู้สูงอายุจากผู้รับบริการทางสวัสดิการสังคม ไปสู่การเป็นผู้ขับเคลื่อนเมือง (Active Citizens) โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Engagement Theory) เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แก่ผู้สูงอายุ กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) ขององค์การอนามัยโลก ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างอิสระและปลอดภัย สอดคล้องกับงานของ อรรถพร นิยมเดชา และสุเมษฐ์ หนกหลัง (2566) ได้ระบุว่าแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเปลี่ยนจากการให้กลายเป็นพลังในการให้คำปรึกษาและถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับศักยภาพผู้สูงอายุสู่การเป็นฟันเฟืองหลักของเมือง โครงการได้บูรณาการกรอบการพัฒนาด้านอาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และอาสาสมัคร มาเป็นกรอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์วิถีชีวิตจริง โดยเฉพาะในมิติด้านอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุ ที่เน้นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญามาสร้างเศรษฐกิจสูงวัย และมิติด้านอาหารที่มุ่งเน้นโภชนาการตามบริบทพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย ลาหุณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตาม

หลักโภชนาการช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดี นอกจากนี้การมุ่งเน้นทักษะการออมเงินและการรู้เท่าทันภัยทางการเงินรูปแบบใหม่ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงในชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุในยุคดิจิทัลอีกด้วย นอกจากนี้ จามรี พระสุนิล (2562) ยังสะท้อนถึงกลไกเชิงระบบเพื่อเสริมพลัง (Empowerment) ให้แก่ผู้สูงอายุด้วยระบบการจัดการศึกษาเฉพาะ อาทิ วิทยาลัยผู้สูงอายุ และโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีต้นแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ด้วย 4 กิจกรรมได้แก่ กิจกรรมเข้าจังหวะ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสาน กิจกรรมการดูแลสุขภาพองค์รวมด้วยสมุนไพรใกล้ตัว และกิจกรรมด้านอาชีพต่างๆซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความภาคภูมิใจ และพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีเป้าหมายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการออกแบบและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงทางรายได้และที่อยู่อาศัย รวมถึงสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้ตามความต้องการ ที่จะเป็นรูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาจังหวัดเชียงราย โดยเริ่มต้นจากกระบวนการทบทวนวรรณกรรมและสนทนากลุ่มบทบาทของผู้สูงอายุและพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ เพื่อพัฒนาตัวแบบเชิงสาเหตุการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของเมืองเชียงรายน่าอยู่ ได้รูปแบบการพัฒนาผู้สูงอายุ ปัจจัยการมีส่วนร่วม และแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมือง บนพื้นฐานแนวคิดเมืองที่เป็นมิตรและการออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ รวมถึงเครือข่ายการรวมกลุ่มทางสังคมในพื้นที่ 18 อำเภอจังหวัดเชียงราย ที่มีแนวคิด 5 อ. สู่การบูรณาการเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ยกระดับศักยภาพของการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ 1) อาชีพที่พึ่งพาตนเองได้ของผู้สูงอายุ ด้วยกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างงานและสร้างรายได้ภายในชุมชน 2) อาหารสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยกิจกรรมส่งเสริมการแปรรูปและถนอมอาหารเพื่อสุขภาพเหมาะสมกับบริบท 3) ออกกำลังกายอย่างผู้สูงอายุ 4) กิจกรรมออมเงินเพื่อผู้สูงอายุ และการรู้เท่าทันภัยทางการเงินรูปแบบใหม่ๆ และ 5) อาสาสมัครผู้สูงอายุสร้างเมืองน่าอยู่ ด้วยกิจกรรมฝึกอบรมทักษะการดูแลตนเองและผู้อื่น เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ มีส่วนร่วมสร้างเมืองเชียงรายที่ปลอดภัย น่าอยู่ และเป็นมิตรแก่ทุกช่วงวัยอย่างแท้จริง สำหรับการขับเคลื่อนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โครงการมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมและอาสาสมัครผู้สูงอายุเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างเมืองที่ปลอดภัยและน่าอยู่สำหรับทุกช่วงวัย การดำเนินงานในพื้นที่ 18 อำเภอของจังหวัดเชียงรายได้รับแรงสนับสนุนจากแนวคิดเรื่องการจัดการสุขภาวะทางสังคมพหุวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับงานวิชาการของ จามรี พระสุนิล (2565) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุในพื้นที่เชียงรายเพื่อรองรับวิถีชีวิตปกติใหม่ ซึ่งการสร้างแผนที่ทางสังคมและการพัฒนาผู้นำการพัฒนาท้องถิ่นจะเปลี่ยนเมืองเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดยมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการเชื่อมโยงคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าเข้าด้วยกัน เพื่อเป้าหมายในการสร้างวัยเก๋าেলাเมืองที่มีความเข้มแข็งทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะองค์กรรวม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จูงม่งเน้นสร้างผลลัพธ์วัยเก๋าেলাเมืองที่เป็นการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองและชุมชน โดยให้ผู้สูงวัยมีส่วนร่วมในการออกแบบ ปรับปรุง และพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ไม่เพียงสำหรับตัวเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคนทุกวัยในสังคม มีแนวคิดหลัก ได้แก่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงวัยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน เรียกว่าพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ เช่น การเป็นที่ปรึกษา การถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาเมือง ปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับทุกวัย พัฒนาเมืองให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เช่น ทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงง่าย ระบบขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบาย ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงวัย สนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ เช่น การออกกำลังกาย การทำงานอาสาสมัคร หรือการพัฒนาทักษะใหม่ การสร้างเศรษฐกิจสูงวัย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำงานหรือสร้างรายได้จากประสบการณ์และความสามารถที่มีอยู่ รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ผู้สูงวัยมีบทบาทสำคัญในครอบครัวและชุมชน เช่น เป็นพี่เลี้ยงให้เด็กและเยาวชน หรือช่วยดูแลผู้สูงวัยด้วยกัน

โจทย์การวิจัย

การศึกษาและพัฒนารูปแบบพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และการสรุปแนวคิดวัยเก๋าেলাเมืองเชียงราย

คำถามการวิจัย

1. รูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองเป็นอย่างไร นำสู่การสร้างเป็นตัวแบบเชิงสาเหตุการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของเมืองเชียงรายน่าอยู่ได้อย่างไร
2. ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองประกอบด้วยอะไรบ้าง มีสัดส่วนและระดับที่สามารถอ้างอิงผลการวิเคราะห์เชิงสถิติเปรียบเทียบได้อย่างไร
3. วัยเก๋าেলাเมืองในบริบทของจังหวัดเชียงราย สามารถนำสู่การสร้างเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ที่มีองค์ประกอบใดบ้างตามมุมมองของผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่
2. เพื่อวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ จากศักยภาพของวัยเก๋าেলাเมือง
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี โดยมุ่งเน้นการศึกษาตัวแบบเชิงสาเหตุ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองเชียงรายได้ให้น่าอยู่และยั่งยืน

ขอบเขตเชิงประชากร

1. ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ที่ดำเนินการสุ่มแบบแบ่งหลายขั้นตอน ได้แก่ การเจาะจงคุณสมบัติ และการแบ่งชั้นภูมิ จากพื้นที่ 18 อำเภอในจังหวัดเชียงราย โดยมีประชากรเป็นผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ย้ายมาอยู่ในจังหวัดเชียงรายในช่วงเวลาดำเนินการวิจัย
2. ศึกษาในผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เป็นผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน ผู้นำหน่วยงานภาคีเครือข่ายการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายรูปแบบเมืองที่ช่วยเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) สถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ โดยเป็นวิธีวิทยาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาบริบท สาเหตุปัจจัย ออกแบบตัวแปรที่เป็นการเสริมพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ศึกษาปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ จากนั้นประเมินระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมือง เช่น การเข้าร่วมโครงการพัฒนาเมือง การทำกิจกรรมอาสาสมัคร และการเข้าร่วมกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ พัฒนาแนวทาง “วัยเก๋าেলাเมือง” เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาเมือง จากนั้น 2) การศึกษาและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋าেলাเมือง โดยดำเนินการด้วยวิธีวิทยาวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและศักยภาพของผู้สูงอายุ ศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุในด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม สร้างแบบจำลองเชิงสาเหตุที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและความน่าอยู่ของเมือง และ 3) การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่

การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม ที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ขอบเขตเชิงพื้นที่

18 อำเภอในจังหวัดเชียงราย

ขอบเขตเชิงระยะเวลา

1 ปี ตั้งแต่กรกฎาคม พ.ศ.2568 - มิถุนายน พ.ศ.2569

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การนิยามวัยเก๋าেলাเมือง แนวคิดการมีส่วนร่วม เมืองน่าอยู่ รูปแบบของเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย และแนวคิดศักยภาพผู้สูงวัย โดยสามารถนำมาพัฒนากรอบการวิจัย โดยนำเสนอแบบสรุปใจความสำคัญ ดังนี้

1. วัยเก๋าেলাเมือง (Wise Seniors Shaping the City)

"วัยเก๋าেলাเมือง" หมายถึง แนวคิดที่เน้นบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนทุกวัย โดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ และทักษะของผู้สูงวัยในการออกแบบและบริหารจัดการเมือง แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Engagement Theory) ซึ่งระบุว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเมืองจะช่วยสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและเอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน (Putnam, 2000)

ภายใต้แนวคิดวัยเก๋าেলাเมือง ผู้สูงวัยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของชุมชนหรือประเทศชาติ โดยเน้นถึงการมีส่วนร่วมในทุกระดับ มีรากฐานจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งเชื่อว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชนและสังคมจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมพลเมือง (Civil Society) และส่งเสริมการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Verba, Schlozman, & Brady, 1995) มีความสัมพันธ์กับ "ทุนทางสังคม" (Social Capital) ซึ่งหมายถึงเครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานที่ช่วยให้สังคมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ การร่วมตัดสินใจ ไปจนถึงการเป็นผู้มีบทบาทนำ (Arnstein, 1969) ในบริบทของการพัฒนาเมือง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็น

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย เนื่องจากสามารถใช้ประสบการณ์และความเข้าใจของผู้สูงวัยมาปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับประชากรทุกกลุ่ม

Walker (2006) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในบริบทของ Active Ageing และพบว่า การให้ผู้สูงวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของพวกเขา และยังส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ที่เสนอว่าเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงวัยควรมีโครงสร้างที่ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยสามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

Friedmann (1992) เน้นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการออกแบบเมืองที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน งานวิจัยของเขาแสดงให้เห็นว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาเมืองช่วยให้เกิดเมืองที่มีความน่าอยู่และตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มประชากรที่หลากหลาย

การมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยอธิบายบทบาทของประชาชนในการพัฒนาเมืองและสังคม โดยมีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันตามบริบทและโครงสร้างของสังคม งานวิจัยต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงวัยเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมเมืองที่ยั่งยืนได้

3. เมืองน่าอยู่ (Livable City)

เมืองน่าอยู่หมายถึง เมืองที่ได้รับการออกแบบให้มีความสะดวกสบาย ปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่ดี และสามารถตอบสนองความต้องการของประชากรทุกกลุ่มอายุ แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ซึ่งเสนอกรอบแนวคิดเรื่อง "เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงวัย" โดยเน้นปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากรทุกวัย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นิยามถึงเมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Cities) ในบริบทขององค์การอนามัยโลกเช่นเดียวกับเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงวัย โดยครอบคลุมถึง การออกแบบและพัฒนาสภาพแวดล้อมของเมืองให้เหมาะสมกับประชากรทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็ก วัยทำงาน ไปจนถึงผู้สูงวัย เมืองที่ดีควรเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรทุกกลุ่ม โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญดังนี้

- 1) ระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย และเข้าถึงได้ระบบขนส่งที่สะดวกและปลอดภัย เมืองควรมีระบบขนส่งสาธารณะที่ครอบคลุม สะดวก และปลอดภัย (Liddle et al., 2014) มีพื้นที่สีเขียวที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (Gehl, 2010)

2. การออกแบบเมืองที่ส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี มีมาตรการด้านความปลอดภัย การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ดี (WHO, 2015) มีโครงการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การ

จัดกิจกรรมออกกำลังกายชุมชน และการให้ความรู้ด้านสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรม การดูแลตนเองที่ดีขึ้น (Buffel et al., 2012)

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนและความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย และโอกาสในการทำงานและพัฒนา อาชีพ อาทิ การสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่และผู้สูงวัย (Granville, 2015) การฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ และนโยบายการจ้างงานที่ยืดหยุ่น มีโอกาสในการทำงาน สำหรับทุกวัย (Walker, 2006)

4. การเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร โดยมีการออกแบบเทคโนโลยีที่เป็นมิตร มีแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ใช้งานง่ายสำหรับผู้สูงวัยและผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น เว็บไซต์ หน่วยงานภาครัฐที่อ่านง่าย และแอปพลิเคชันที่ช่วยให้เข้าถึงบริการได้สะดวก ทุกคนและทุก วัยสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตประจำวัน (Neves et al., 2019 และ Charness & Boot, 2009)

4. รูปแบบของเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Urban Model)

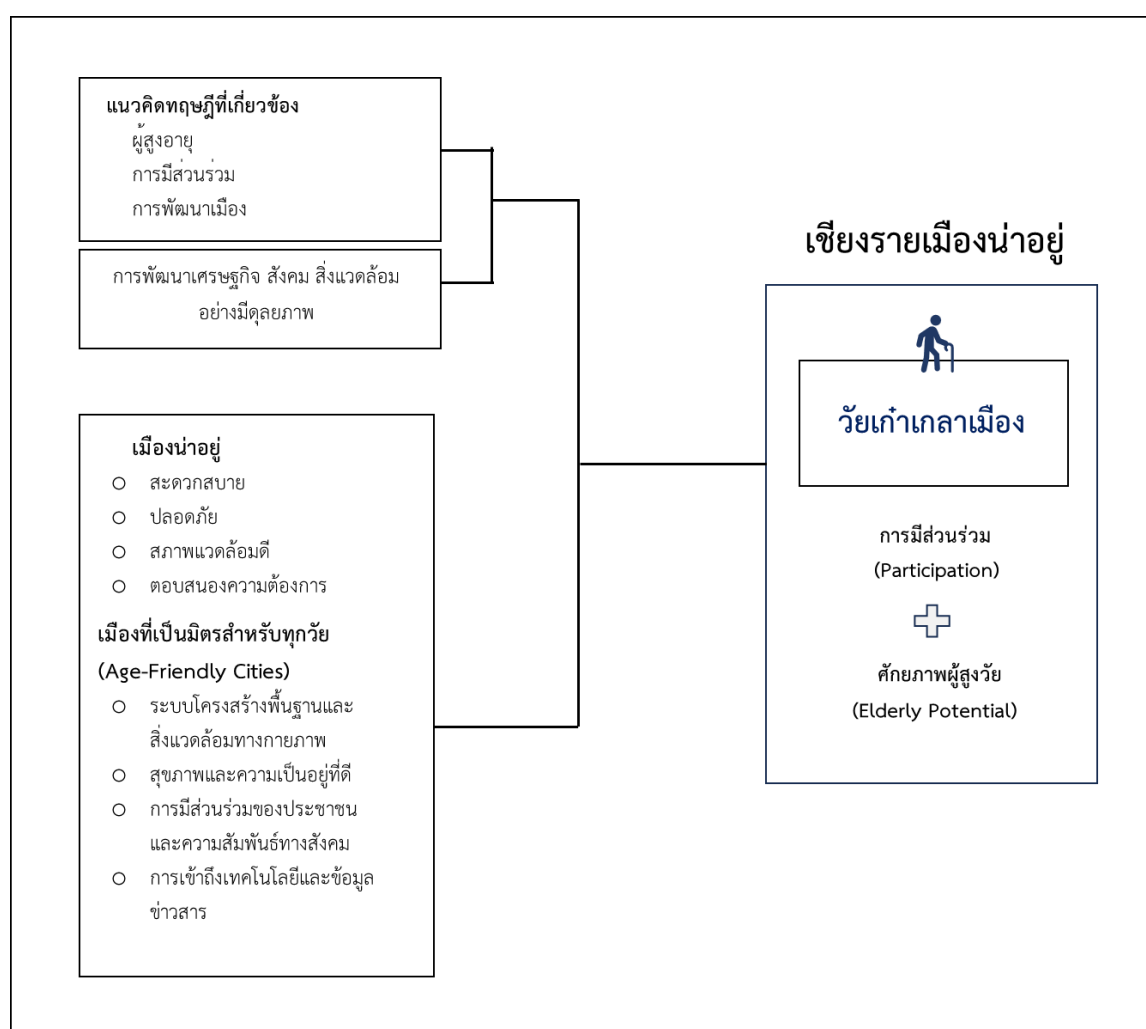
แนวคิดเกี่ยวกับเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัยหมายถึงการพัฒนาเมืองที่คำนึงถึงความต้องการ ของประชากรทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ เมืองในลักษณะนี้จะต้องมี ระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย ทางเท้าที่ปลอดภัย พื้นที่สีเขียว ระบบสวัสดิการที่เหมาะสม และ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรทุกช่วงวัย (WHO, 2007) แนวคิดนี้ยังได้รับการ สนับสนุนจากทฤษฎีการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design), ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ เข้าถึงได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มเฉพาะ (Steinfeld & Maisel, 2012)

5. ศักยภาพผู้สูงวัย (Elderly Potential)

ศักยภาพของผู้สูงวัยหมายถึงความสามารถและบทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทฤษฎี Aging Well (Rowe & Kahn, 1997) ระบุว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีและมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมจะสามารถใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อสร้าง ประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานอาสาสมัครหรือมี บทบาทในภาคเศรษฐกิจจะช่วยให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่าและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความหมาย (Walker, 2006) โดย อรรถพร นิยมเดชา และ สุเมษย์ หนกหลัง (2566) ได้วิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง กับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน บุรณาการและสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี เกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน พบว่าความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการ มีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ การรู้เท่าทันการนิยามความหมาย ผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้าง พลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร โดยนำเสนอแนวทางการสร้างการมี

ส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน

โดยสรุป การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเมืองเชียงรายให้เป็นเมืองน่าอยู่ สร้างแบบจำลองความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองและพัฒนาแนวทาง “วัยเก๋ากล้าเมือง” เพื่อส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของผู้สูงอายุ ตลอดจนเสนอแนวทางเชิงนโยบายในการออกแบบเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควบคู่ไปกับแผนปฏิบัติการที่สามารถนำไปใช้จริง โดยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังภาพนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัยเก๋าเกลาเมือง (Wise Seniors Shaping the City)

หมายถึง แนวคิดที่มุ่งเน้นบทบาทเชิงรุกของผู้สูงอายุในการนำประสบการณ์ ความรู้ และทักษะมามีส่วนร่วมในการออกแบบ พัฒนา และบริหารจัดการเมือง เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนทุกช่วงวัย

การมีส่วนร่วม (Participation)

หมายถึง กระบวนการที่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เข้ามามีบทบาทนำในการกำหนดทิศทาง ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมพัฒนาเมืองในระดับต่างๆ ตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ ไปจนถึงการร่วมตัดสินใจ ในโครงการวิจัยนี้ ไม่ได้หมายถึงเพียงการเข้าร่วมกิจกรรมตามที่กำหนด แต่หมายถึงกระบวนการเชิงรุกที่มุ่งเน้นการคืนอำนาจและบทบาทให้แก่ผู้สูงอายุในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาเมือง โดยมีรายละเอียดครอบคลุม 4 ระดับสำคัญ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในระดับการให้ข้อมูลและสะท้อนสถานการณ์ (Informing & Assessing) หมายถึง การที่ผู้สูงอายุในพื้นที่เชียงราย ร่วมกันระบุปัญหา ทิศทางสังคม และความต้องการที่แท้จริงของตนเอง เช่น การสะท้อนถึงจุดเสี่ยงในทางเท้า หรือพื้นที่สาธารณะที่ไม่เอื้อต่อการใช้งาน เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบเมือง

การมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือและออกแบบแนวทาง (Consulting & Designing) คือกระบวนการที่ผู้สูงอายุร่วมกับทีมวิจัยและหน่วยงานท้องถิ่นในการวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์ชีวิตมาเป็นพื้นฐานในการออกแบบตัวแบบเมืองน่าอยู่ และการนำแนวคิด 5 อ.มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชน

การมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจและขับเคลื่อนกิจกรรม (Collaborating & Implementing) หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นแกนนำ หรืออาสาสมัครวัยเก๋า ในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการ และร่วมเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดทำคู่มือข้อเสนอแนะ หรือการเป็นวิทยากรตัวคูณเพื่อถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ

การมีส่วนร่วมในระดับการติดตามและประเมินผลเพื่อความยั่งยืน (Empowerment & Evaluating) คือ การที่ผู้สูงอายุร่วมประเมินความสำเร็จของกิจกรรม และเสนอแนวทางในการพัฒนาต่อยอดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มั่นใจว่าเมืองที่พัฒนาขึ้นนั้นสามารถตอบโจทย์วัยเก๋าเกลาเมือง ได้อย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

เมืองน่าอยู่ (Livable City)

หมายถึง เมืองที่ได้รับการออกแบบให้มีความสะดวกสบาย ปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่ดี ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของประชากรทุกกลุ่มอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบหลักดังนี้

- 1) การตอบสนองความต้องการรอบด้าน ครอบคลุมทั้งปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนทุกกลุ่มอายุ
- 2) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เข้าถึงได้ ระบบขนส่งสาธารณะที่ครอบคลุมและปลอดภัย รวมถึงมีพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้จริง
- 3) การส่งเสริมสุขภาวะ มีการออกแบบเมืองที่เอื้อต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ดี และมีโครงการส่งเสริมสุขภาพที่กระตุ้นให้ประชาชนมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองที่เหมาะสม

เมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Cities)

หมายถึง รูปแบบการพัฒนาเมืองที่เน้นระบบโครงสร้างพื้นฐาน พื้นที่สาธารณะ ระบบขนส่ง และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ใช้งานง่าย เพื่อรองรับข้อจำกัดทางร่างกายและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผ่านกลไกต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) สร้างสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ โดยไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มเฉพาะ
- 2) การมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่และผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและลดช่องว่างระหว่างวัยในชุมชน
- 3) การเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ใช้งานง่าย (User-friendly) เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือผู้มีข้อจำกัดทางร่างกายสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการภาครัฐได้อย่างเท่าเทียม
- 4) โอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนนโยบายการจ้างงานที่ยืดหยุ่นและการฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้คนทุกวัยมีโอกาสในการทำงานและพัฒนาอาชีพตามศักยภาพ

ศักยภาพผู้สูงอายุ (Elderly Potential)

หมายถึง ความสามารถเชิงประจักษ์ของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การสร้างพลังในตนเอง และการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชุมชน

แนวคิด 5 อ. เพื่อเมืองสุขภาวะ

หมายถึง กลไกการยกระดับศักยภาพผ่าน 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ อาชีพ (พึ่งพาตนเอง) อาหาร (สุขภาพตามบริบท) ออกกำลังกาย (ตามวัย) ออมเงิน (รู้เท่าทันภัยการเงิน) และอาสาสมัคร (ร่วมสร้างเมืองน่าอยู่)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “วัยเก๋าเกลาเมือง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมือง เชียงรายน่าอยู่” ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงานและวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความชัดเจนและน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบทการเปลี่ยนผ่านของสังคมสูงวัย และการยกระดับบทบาทผู้สูงอายุสู่การเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเมือง โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาตามลำดับประเด็นสำคัญ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ นิยามบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยเน้นความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย สมอ อารมณ์ และสังคม ซึ่งเป็นช่วงวัยสุดท้ายของชีวิต ที่ต้องการการดูแล การปรับตัว และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ดีที่สุด

โดยมีการระบุถึงความหมายของ ผู้สูงอายุ ตาม พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กำหนดให้ ผู้สูงอายุ คือ บุคคลสัญชาติไทยที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ เป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ได้แก่ ร่างกาย (เสื่อมถอย) สมอ (ความจำลดลง) อารมณ์ (เปราะบาง) และสังคม (การบทบาทลดลง) โดยมีการจำแนกประเภทของผู้สูงอายุ ตามความสามารถประกอบด้วย

ผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม (Active Aging) พึ่งพาตนเองได้ ดูแลตัวเองได้ดี

ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน (Homebound) สามารถดูแลตัวเองได้บ้าง ยังเคลื่อนไหวได้

ผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียง (Bedridden) มีภาวะทุพพลภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องได้รับการดูแล

ในด้านสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพ และการลดหย่อนค่าโดยสาร เป็นต้น

บาร์โรว์ และสมิธ (Barrow & Smith, 1981, p. 32) กล่าวถึงนิยามของผู้สูงอายุ พบว่า เป็นการยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ แต่สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

- 1) ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากการงาน เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปีแต่ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนด อายุ 65 ปี เป็นต้น
- 2) การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดตามเกณฑ์ทางสรีรวิทยาหรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกันใน

วัยสูงอายุ อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายจะทำงานน้อยลงซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนอายุ 50 ปี ฟัน อาจจะหลุดทั้งปากแต่บางคนอายุถึง 80 ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

- 3) การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนดตามเกณฑ์ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุดในผู้สูงอายุ คือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพเช่นนี้
- 4) ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดความคิดที่ผู้สูงอายุมองตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักจะเกิดความคิดว่าตนเองแก่ อายุมากแล้ว และส่งผลต่อบุคลิกภาพทางกาย ความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น
- 5) ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึดความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยใช้แนวความคิดจากการเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกาย และจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่าวัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึงบุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน
- 6) ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็นการกำหนดโดยยึดตามสภาพร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจะเผชิญกับสภาพโรคร้ายไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพทางร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักพบกับผู้มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ การกำหนดอายุที่เรียกว่าเป็น “คนแก่” ส่วนใหญ่ระบุว่าเมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไป แต่บางพื้นที่มีข้อพิจารณาอื่น ๆ ประกอบ เช่น ภาวะสุขภาพ บางคนอายุประมาณ 50 – 55 ปี แต่มีสุขภาพไม่แข็งแรงมีโรคร้าย และทำงานไม่ไหว ผมหขาว หลังโกง ก็เรียกว่า “แก่” บางคนมีหลานก็รู้สึกว่เริ่มแก่และเริ่มลด กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจลง กลุ่มผู้สูงอายุไม่ใส่ใจต่อตัวเลขอายุ แต่พิจารณาตัดสินจากองค์ประกอบ เช่น สภาพร่างกาย ปวดเอว ปวดตามข้อ เดินไปไกล ๆ ไม่ไหว ทำงานหนักไม่ค่อยได้เหนื่อยง่าย ไม่มีแรง เป็นต้น

จากความหมาย ผู้สูงอายุ ที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคม และกิจกรรมในการประกอบอาชีพลดลง

จากการกำหนดว่า บุคคลที่อายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก โดยอัลเฟรด เจ คาห์น (Professor Dr. Alfred J. Kahn) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย มีการแบ่งเกณฑ์ อายุตามสภาพของการมีอายุเพิ่มขึ้น ในลักษณะของการแบ่งช่วงอายุที่เหมือนกัน คือ

1. ผู้สูงอายุ (Elderly) มีอายุระหว่าง 60 – 74 ปี

2. คนชรา (Old) มีอายุระหว่าง 75 – 90 ปี

3. คนชรามาก (Very Old) มีอายุ 90 ปีขึ้นไป

รวมทั้ง ได้มีการเสนอการแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุ ตาม สถาบันผู้สูงอายุแห่งชาติ (National Institute of Aging) ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น (Young - old) มีอายุ 60 – 74 ปี

2. กลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย (Old - old) มีอายุ 75 ปีขึ้นไป

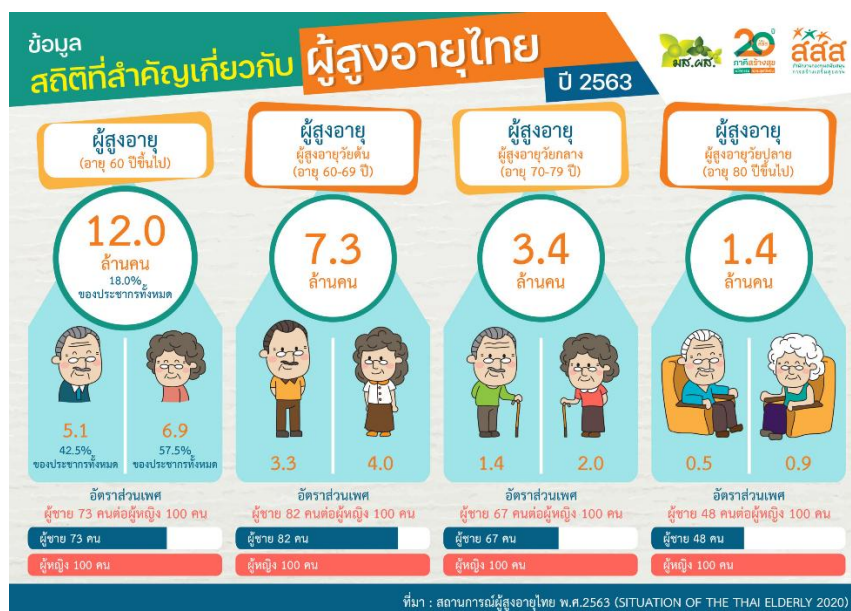
และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออก (2543) ได้เสนอข้อมูลการแบ่งช่วง อายุ ผู้สูงอายุของประเทศไทย ดังนี้

1. อายุตั้งแต่ 60–69 ปี

2. อายุตั้งแต่ 70–79 ปี

3. อายุ 80 ปีขึ้นไป

จากข้อมูลการจัดเกณฑ์ช่วงอายุของผู้สูงอายุที่นักวิชาการ องค์การ หน่วยงาน กำหนดไว้ นั้นสรุปได้ว่าการแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุค่อนข้างใกล้เคียงกัน การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดใช้การแบ่งช่วงอายุแบบของประเทศไทย ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ ช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ภาพที่ 2 สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2563, มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย)

นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของไทย

ในปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุและสัดส่วนผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็ว ทำให้โครงสร้างประชากรของประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่ระยะที่เรียกว่า ภาวะประชากรผู้สูงอายุ (Population Ageing) อันจะมีผลต่อสภาพทางสังคม สภาพเศรษฐกิจและการจ้างงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรทางสุขภาพและสังคมของประเทศ อย่างต่อเนื่องในระยะยาว

การกำหนดแผนระยะยาวที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา จึงเป็นที่ตระหนักทั้งของรัฐและประชาคมต่าง ๆ ว่ามีความสำคัญในลำดับต้น ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาวิจัยต่อเนื่องการติดตามประเมินผล การปรับปรุงแผนระยะยาวด้านผู้สูงอายุเป็นระยะ ๆ ก็มีความจำเป็นเช่นเดียวกันนอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุในมาตรา 54 และมาตรา 80 ถึงภารกิจที่จะต้องมิต่อประชากรสูงอายุ และปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุไทยขึ้น อันเป็นภารกิจที่สังคมและรัฐพึงมีต่อผู้สูงอายุโดยมีสาระสำคัญ 9 ประการ ซึ่งจากเหตุผลข้างต้นเป็นไปเพื่อให้ถึงเป้าหมายแห่งความมั่นคงของสังคม

ภาพที่ 3 ภารกิจที่สังคมและรัฐพึงมีต่อผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า มีข้อเสนอแนวทางปฏิบัติเรื่อง 9 ประการ เพื่อชีวิตที่สดใสวัยสูงอายุ (กองส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ สคส., กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) การดูแลสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสดใสอย่างสมวัย สามารถเริ่มต้นได้จากสุนทรีย์และการรับประทานอาหาร โดยผู้สูงอายุควรอาบน้ำทุกวันและแปรงฟันให้สะอาดอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ควบคู่ไปกับการรับประทานอาหารที่สะอาดให้ครบทั้ง 5 หมู่ วันละ 3 มื้อ และใส่ใจดูแลระบบหมุนเวียนในร่างกายด้วยการดื่มน้ำสะอาดอย่างสม่ำเสมอไม่ให้ขาด วันละ 6 - 8 แก้ว ในด้านการใช้ชีวิตและการดูแลสุขภาพทั่วไป ควรจัดเวลาพักผ่อนให้เพียงพอวันละ 6 - 8 ชั่วโมง เพื่อให้จิตใจปลอดโปร่งแจ่มใส มีการออกกำลังกายอย่างเหมาะสมสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ครั้งละประมาณ 15-30 นาที (ครั้งละน้อย ไม่เกิน 30 นาที) รวมถึงต้องใส่ใจดูแลสุขภาพแวดล้อมรอบตัว โดยดูแลบ้านเรือน ข้าวของเครื่องใช้ และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มให้สะอาดน่าใช้อยู่เสมอ และที่สำคัญคือต้องเข้ารับการตรวจสุขภาพอย่างถาวรอย่างน้อยปีละครั้งเพื่อเฝ้าระวังโรค

นอกจากสุขภาพกายแล้ว สุขภาพจิตใจและสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญที่ละเลยไม่ได้ โดยผู้สูงอายุควรดเว้นสิ่งเสียดิตทุกชนิด พร้อมทั้งหมั่นคงหาญาติมิตรและใกล้ชิดกับครอบครัวเพื่อสร้างความอบอุ่นใจ และประการสุดท้ายคือการฝึกฝนในธรรม ประกอบกรรมดี มีความอารีต่อทุกคน ซึ่งจะช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้มีความสุข สงบ และมีชีวิตวัยสูงอายุที่สดใสอย่างแท้จริงทางด้านบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการ เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน (เบี้ยยังชีพ) พ.ศ. 2536 เพื่อให้เงินช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน เดือนละ 200 บาท นับเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุของ อปท. ส่วนเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากกรมประชาสงเคราะห์เดิม และอปท. ได้ยึดถือระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงิน สงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 คุณสมบัติพื้นฐานของผู้มีสิทธิ ได้รับเบี้ยยังชีพคือ ประการแรก คือ มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประการที่สองคือ มีรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ หรือถูกทอดทิ้ง หรือขาดผู้อุปการะเลี้ยงดูหรือไม่สามารถ ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนกว่าหรือผู้ที่มีปัญหาซับซ้อน หรือผู้ที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารยากต่อการเข้าถึงบริการของรัฐ เป็นผู้ได้รับการพิจารณา ก่อน ต่อมาจากมติคณะรัฐมนตรีการปรับเพิ่มเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุอนุมัติเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549 นั้น ได้ปรับเพิ่มเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุเป็นคนละ 500 บาทต่อเดือน อีกทั้งในทางปฏิบัติ อปท. ที่มีศักยภาพทางการเงินสามารถเพิ่มจำนวนเงินต่อเดือน แต่รวมแล้วไม่เกิน 1,000 บาท เพื่อให้เพียงพอต่อสภาวะการดำรงชีพในปัจจุบัน หรืออาจเพิ่มจำนวนผู้รับเบี้ยยังชีพได้โดยใช้งบประมาณของ อปท.เอง การจัดบริการและการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือ ประชาชนและผู้สูงอายุต้องเป็นผู้สะท้อน

สภาพปัญหาและความต้องการของตน ส่วนชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการจัดบริการ ดำเนินงานต่าง ๆ ที่มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ดังกล่าว บทบาทของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัจจัยความ พร้อมด้านทรัพยากรและทุนทางสังคมมากมาย ดังนั้น การพัฒนาบทบาทท้องถิ่นในการดูแล ผู้สูงอายุในอนาคตนั้น เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่กำลังพิจารณาในสภาอยู่นั้น เน้นให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติและคณะกรรมการกองทุน และวิธีการจ่ายเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุเป็น รายเดือนเท่านั้น กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในระดับจังหวัด หรือระดับ ท้องถิ่น ก็เป็นสิ่งสำคัญ และกระบวนการคัดเลือก คุณสมบัติของผู้สูงอายุที่สมควรได้รับเบี้ยยังชีพตาม คำนิยามที่ว่า ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ นั้น อปท. ควรมีกระบวนการทำประชาคมโดยให้ ผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชนได้เสนอความ คิดเห็น พร้อมทั้งกระบวนการกลั่นกรองจาก คณะกรรมการอีกครั้งหนึ่งและเสนอให้ออกเป็นระเบียบร่วมกันหรือเป็นข้อตกลงร่วมกัน หรือให้ ออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อถือปฏิบัติร่วมกันในชุมชน จึงถือว่าเป็นสิ่งที่รัฐบาลและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องรวมทั้ง อปท. ต้องให้ความสำคัญและร่วมกันหาแนวทางพัฒนาและเสริมสร้างการจัด สวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุต่อไป

ในส่วนของสวัสดิการเบี้ยยังชีพ โดยจัดสรรเงินเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่ แสดงความจำนงโดยการขึ้นทะเบียนขอรับการสงเคราะห์ สำหรับคุณสมบัติผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุนั้นจะต้องมี และไม่มีลักษณะต้องห้าม คือมีสัญชาติไทย อายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป ไม่เป็นผู้ ได้รับสวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับเงินบำนาญ ผู้รับเงินเบี้ยยังชีพตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทยหรือ กรุงเทพมหานคร ผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ที่ได้รับ เงินเดือน ค่าตอบแทน รายได้ประจำ หรือผลประโยชน์ ตอบแทนอย่างอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่กำลังพิจารณากันใน สภานั้นได้มีการพิจารณาในมาตรา 9 (5) อำนาจหน้าที่คณะกรรมการผู้สูงอายุ แห่งชาติ โดยกำหนดให้ มีอำนาจในการกำหนดระเบียบการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนแก่ผู้สูงอายุ และในมาตรา 22 (2) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่การอนุมัติการจ่ายเงินเพื่อ ค้ำจุนการส่งเสริมการสนับสนุนและการอนุมัติการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนแก่ผู้สูงอายุ และใน มาตรา 11 (11) เดิมเป็นข้อความว่าการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม นั้น ให้แก้ไขว่าการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 53 ที่บัญญัติ ไว้ว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปี บริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็น

สาธารณสุขอย่างสมศักดิ์ศรีและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ อีกนัยหนึ่ง กระบวนการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุนั้น โดยใช้ผู้สูงอายุในชุมชนเป็นฐานโดยผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์กรภาครัฐที่รับผิดชอบ คือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภาคเอกชน องค์กรสาธารณสุข ประโยชน์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาพรวมนโยบายและมาตรการการสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทย มีการบูรณาการผ่านกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการคุ้มครองสิทธิ การลดภาระค่าครองชีพ และการส่งเสริมระบบการดูแลในระดับชุมชน โดยมีมาตรการสำคัญ ดังนี้

1. มาตรการช่วยเหลือด้านสิทธิประโยชน์และการเงิน (Financial Support)

ภาครัฐยังคงขับเคลื่อนระบบการช่วยเหลือเม็ดเงินผ่านรูปแบบหลักและมาตรการเสริมพิเศษ เพื่อรองรับภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น ได้แก่

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (สวัสดิการขั้นพื้นฐาน) ยังคงใช้เกณฑ์การจ่ายเงินช่วยเหลือแบบ ขึ้นบันไดคงเดิม (ไม่มีการคัดกรองรายได้ ยกเว้นกลุ่มที่ได้รับบำนาญหรือสวัสดิการช้อนจากรัฐ) โดยโอนเข้าบัญชีทุกวันที่ 10 ของเดือน ดังนี้

อายุ 60–69 ปี	600 บาท/เดือน
อายุ 70–79 ปี	700 บาท/เดือน
อายุ 80–89 ปี	800 บาท/เดือน
อายุ 90 ปีขึ้นไป	1,000 บาท/เดือน

มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจและการช่วยเหลือเพิ่มเติม (โครงการปี 2569) ประกอบไปด้วย

- 1) โครงการไทยช่วยไทย พลัส นโยบายช่วยเหลือค่าครองชีพเสริมที่รัฐสนับสนุนวงเงิน 60% (สูงสุดไม่เกิน 1,000 บาท/เดือน) และประชาชนร่วมจ่าย (Co-pay) 40% โดยเน้นสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบางในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคแบบเดือนต่อเดือน และ
- 2) เงินเพิ่มสวัสดิการแห่งรัฐ สำหรับผู้สูงอายุที่มีสิทธิในโครงการทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรคนจน) จะได้รับวงเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมแยกต่างหากสูงสุด 1,000 บาท/เดือน (ในช่วงระยะเวลาดำเนินโครงการตามที่รัฐกำหนด เช่น ช่วงมิถุนายน -

กันยายน 2569) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย

2. นโยบายคุ้มครองและสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก

กรมกิจการผู้สูงอายุ (พม.) มีกลไกการสงเคราะห์โดยตรงสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางสังคมหรืออยู่ในภาวะพึ่งพิง ดังนี้

เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก การช่วยเหลือเยียวยาเป็นเงินหรือสิ่งของ (ครั้งละไม่เกิน 3,000 บาท ไม่เกิน 3 ครั้งต่อคนต่อปีงบประมาณ) สำหรับผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย อาหาร หรือเครื่องนุ่งห่ม ผ่านการตรวจสอบสิทธิ์และพิจารณาโดยนักสังคมสงเคราะห์

การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่อาศัย เป็นนโยบายจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการซ่อมแซมและปรับปรุงบ้านพักอาศัยของผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้ปลอดภัย (เช่น การทำราวจับ ปรับพื้นห้องน้ำ หรือทางลาด) โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่

กองทุนผู้สูงอายุ เป็นการสนับสนุนทุนประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ (กู้ยืมทุนประกอบอาชีพรายบุคคลสูงสุด 30,000 บาท หรือรายกลุ่มสูงสุด 100,000 บาท ไม่มีดอกเบี้ย ชำระคืนภายใน 3 ปี) เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ

3. การพัฒนาระบบสวัสดิการและนวัตกรรมการดูแลในระดับพื้นที่

ปัจจุบัน ทิศทางนโยบายเน้นหนักไปที่การกระจายอำนาจและการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Care) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ประกอบด้วย

ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพส.) เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมในระดับตำบล/หมู่บ้าน เพื่อเป็นพื้นที่ทำกิจกรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต (โรงเรียนผู้สูงอายุ) และฝึกอาชีพเพื่อสร้างความจำเริญสุข (Active Ageing)

ระบบบริหารและจัดการภัยพิบัติในชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากการพัฒนาระบบข้อมูลและการจัดทำแพลตฟอร์มดิจิทัลระดับท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุติดเตียง ช่วยให้ อปท. เทศบาล และเครือข่าย อสม. สามารถเข้าถึงเพื่อสงเคราะห์ ดูแลสุขภาพ และช่วยเหลืออพยพได้อย่างทันท่วงทีเมื่อเกิดภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉิน

ดังนั้น นโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการสงเคราะห์และจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทยในปัจจุบัน จึงมุ่งเน้นการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานภาคีเครือข่าย โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ การคุ้มครองสิทธิในภาวะยากลำบาก และการเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองในชุมชนได้อย่างสมวัย

ในด้านการช่วยเหลือและสนับสนุนเม็ดเงินเพื่อการครองชีพ ภาครัฐยังคงขับเคลื่อนการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันไดตามช่วงอายุ ตั้งแต่ 600 ถึง 1,000 บาทต่อเดือน ควบคู่ไปกับมาตรการเสริมพิเศษเพื่อบรรเทาภาวะค่าครองชีพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งจะได้รับเงินเพิ่มสวัสดิการแห่งรัฐแยกต่างหาก รวมถึงการได้รับสิทธิเข้าร่วมโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจในลักษณะร่วมจ่าย (Co-pay) เพื่อสนับสนุนการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแบบเดือนต่อเดือน และสำหรับการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางสังคมหรืออยู่ในภาวะพึ่งพิง กรมกิจการผู้สูงอายุได้ดำเนินมาตรการช่วยเหลือเยียวยาเป็นเงินหรือสิ่งของผ่านกระบวนการตรวจสอบของนักสังคมสงเคราะห์ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเพื่อปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้ปลอดภัย โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีกองทุนผู้สูงอายุที่เปิดโอกาสให้กู้ยืมทุนประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ทิศทางนโยบายในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและฝึกอาชีพ พร้อมทั้งมีการพัฒนาระบบข้อมูลและแพลตฟอร์มดิจิทัลในระดับท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งช่วยให้เครือข่ายสาธารณสุขและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงเพื่อส่งมอบการดูแล การสงเคราะห์ และการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในยามเกิดภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉินได้อย่างทัน ท่วงทีและมีประสิทธิภาพ

สิทธิประโยชน์ กลุ่มผู้สูงอายุ

อายุ 60 ปี ขึ้นไป

• สำหรับทุกคนทุกสิทธิ •

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
สนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดบริการ
สร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคของคนไทย
ทุกกลุ่มวัย-ทุกคนทุกสิทธิ
สิทธิข้าราชการ ประกันสังคม และบัตรทอง

สิทธิประโยชน์
กลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปี ขึ้นไป

จะได้รับ

สปสช.
ชวนคนไทย
สร้างเสริม
สุขภาพและ
ป้องกันโรค

ฉีดวัคซีนคอตีบ และบาดทะยัก	คัดกรองปัจจัยเสี่ยง ต่อการเกิดโรคหัวใจ และหลอดเลือด โรคหลอดเลือดสมอง	การให้ความรู้ ตรวจเต้านมด้วย ตนเอง
ตรวจประเมิน ความสามารถ ในการทำกิจวัตร ประจำวัน (ADL)	คัดกรองโรคซึมเศร้า	การให้คำปรึกษา และนำด้านสุขภาพ
ตรวจวัดดัชนี มวลกาย วัดความดันโลหิต	ตรวจคัดกรอง มะเร็งลำไส้ใหญ่ (50-70 ปี)	การตรวจวัด ความดันโลหิต ด้วยตนเองที่บ้าน
ตรวจเลือด คัดกรองเบาหวาน เอชไอวี	การเคลือบฟลูออไรด์	บริการสายด่วน เลิกบุหรี่ (บริการสายด่วนเลิกบุหรี่จะ เริ่มภายหลังจากที่ศูนย์บริการ เลิกบุหรี่ทางโทรศัพท์แห่งชาติ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการ ในระบบบัตรทองแล้ว)
การให้ความรู้ ออกกำลังกายและ ฝึกสมองป้องกัน โรคสมองเสื่อม		

เข้ารับบริการได้ที่หน่วยบริการตามสิทธิ
(ประกันสังคม-บัตรทอง) หรือหน่วยบริการ
ที่ไม่ใช่สิทธิเป็นประจำ (ข้าราชการ)
สอบถามเพิ่มเติม สายด่วน สปสช. 1330

สปสช.
สายด่วน สปสช.
1330
Create : 10-12-2021

ภาพที่ 4 สรุปสิทธิผู้สูงอายุ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565)

ทั้งนี้ ผลการศึกษาด้านวิชาการ โดย กรมสุขภาพจิต (2540) พบว่า ปัญหาทางด้านจิตใจเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ผู้สูงอายุประสบอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในทางจิตวิทยา วัยสูงอายุเป็นอีกหนึ่งช่วงวัยของชีวิตมนุษย์ที่เป็นช่วงรอยต่อของชีวิต กล่าวคือจะเปลี่ยนจากวัยกลางคนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ทำให้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ สังคม การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตกับผู้สูงอายุ ปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายนั้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงร่างกายในทางที่เสื่อมถอยลง สิ่งที่สามารถทำได้ด้วยตัวเองก็อาจต้องอาศัยไหว้วานให้ผู้อื่นช่วยทำให้การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจนั้น ต้องพบกับความสูญเสียอันเนื่องมาจากบุคคลอันเป็นที่รักต้องตายจากหรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ต้องออกจากงานที่ทำเป็นประจำอันเคยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่ต้องทำ ทำให้ขาดเพื่อน ขาดความผูกพันที่เคยมีกับ สังคม และ ขาดรายได้ประจำ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นต้องพบกับบทบาทใหม่จากเดิมที่เคยมีบทบาทเป็นผู้นำเคยเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องกลายมาเป็นผู้พึ่งพิงอาศัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีการศึกษาและนิยาม วัยเก๋าเกลาเมือง (Wise Seniors Shaping the City)

"วัยเก๋าเกลาเมือง" หมายถึง แนวคิดที่เน้นบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนทุกวัย โดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ และทักษะของผู้สูงวัยในการออกแบบและบริหารจัดการเมือง แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Engagement Theory) ซึ่งระบุว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเมืองจะช่วยสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและเอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน (Putnam, 2000)

ภายใต้แนวคิดวัยเก๋าเกลาเมือง ผู้สูงวัยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของชุมชนหรือประเทศชาติ โดยเน้นถึงการมีส่วนร่วมในทุกระดับ มีรากฐานจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งเชื่อว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชนและสังคมจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมพลเมือง (Civil Society) และส่งเสริมการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Verba, Scholzman, & Brady, 1995) มีความสัมพันธ์กับ "ทุนทางสังคม" (Social Capital) ซึ่งหมายถึงเครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานที่ช่วยให้สังคมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation)

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา การวางแผน การตัดสินใจ การลงมือทำการติดตามประเมินผล และการรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างอิสระและเท่าเทียม เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

องค์ประกอบหลักและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย กระบวนการตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการติดตามและตรวจสอบ ดังนี้

- 1) กระบวนการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง
- 2) การลงมือปฏิบัติ เข้ามาร่วมดำเนินการหรือลงแรงในโครงการต่าง ๆ
- 3) การรับผลประโยชน์ ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมและถ้วนหน้า
- 4) การติดตามและตรวจสอบ คือ การร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐหรือผลการดำเนินงาน

เป้าหมายสำคัญของแนวคิดนี้ คือ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) ในโครงการหรือการพัฒนา เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจด้วยการระดมสมองจากประสบการณ์ที่หลากหลาย เสริมสร้างความสามัคคีและชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงลดความขัดแย้งและสร้างฉันทามติการมีส่วนร่วม

ดังนั้น แนวคิดการมีส่วนร่วม จึงหมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ การร่วมตัดสินใจ ไปจนถึงการเป็นผู้มีบทบาทนำ (Arnstein, 1969) ในบริบทของการพัฒนาเมือง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย เนื่องจากสามารถใช้ประสบการณ์และความเข้าใจของผู้สูงวัยมาปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับประชากรทุกกลุ่ม

Walker (2006) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในบริบทของ Active Ageing และพบว่า การให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของพวกเขา และยังส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ที่เสนอว่าเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควรมีโครงสร้างที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

Friedmann (1992) เน้นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการออกแบบเมืองที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน งานวิจัยของเขาแสดงให้เห็นว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาเมืองช่วยให้เกิดเมืองที่มีความน่าอยู่และตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มประชากรที่หลากหลาย

การมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยอธิบายบทบาทของประชาชนในการพัฒนาเมืองและสังคม โดยมีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันตามบริบทและโครงสร้างของสังคม งานวิจัยต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมเมืองที่ยั่งยืนได้

แนวคิดเมืองน่าอยู่ (Livable City)

มีการกล่าวถึงเมืองน่าอยู่ ว่าเป็นเมืองที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมกายภาพและสังคมที่ดีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตสูง มีความปลอดภัย สะดวกสบายในการอยู่อาศัยและการเดินทาง ยึดคนเป็นศูนย์กลาง ผสมผสานความเข้มแข็งของชุมชนเข้ากับโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ และองค์ประกอบสำคัญของเมืองน่าอยู่ โดยทั่วไปมักประกอบด้วยแนวคิด 7 ดี ดังนี้

- 1) กินดี หมายถึง อาหารปลอดภัยและเข้าถึงง่าย
- 2) อยู่ดี หมายถึง สภาพแวดล้อมดี ที่อยู่อาศัยสะอาดปลอดภัย และมีพื้นที่ออกกำลังกาย
- 3) อารมณ์ดี หมายถึง สุขภาพจิตดี ชุมชนมีความเป็นมิตร
- 4) สติปัญญาดี หมายถึง มีแหล่งเรียนรู้และการศึกษา
- 5) สังคมดี หมายถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ลดอาชญากรรม
- 6) สิ่งแวดล้อมดี หมายถึง มีการจัดการขยะ น้ำเสีย และพื้นที่สีเขียว
- 7) บริการดี หมายถึง เข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขและการคมนาคมที่สะดวก

โดยเมืองน่าอยู่ มีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อให้เมืองเป็นพื้นที่แห่งความสุขสำหรับทุกคน ดังนั้น เมืองน่าอยู่ หมายถึง เมืองที่ได้รับการออกแบบให้มีความสะดวกสบาย ปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่ดี และสามารถตอบสนองความต้องการของประชากรทุกกลุ่มอายุ แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ซึ่งเสนอกรอบแนวคิดเรื่อง "เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ" โดยเน้นปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากรทุกวัย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นิยามถึงเมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Cities) ในบริบทขององค์การอนามัยโลกเช่นเดียวกับเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ โดยครอบคลุมถึง การออกแบบและพัฒนาสภาพแวดล้อมของเมืองให้เหมาะสมกับประชากรทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็ก วัยทำงาน ไปจนถึงผู้สูงอายุ เมืองที่ดีควรเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรทุกกลุ่ม โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญดังนี้

1) ระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย และเข้าถึงได้ระบบขนส่งที่สะดวกและปลอดภัย เมืองควรมีระบบขนส่งสาธารณะที่ครอบคลุม สะดวก และปลอดภัย (Liddle et al., 2014) มีพื้นที่สีเขียวที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (Gehl, 2010)

2. การออกแบบเมืองที่ส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี มีมาตรการด้านความปลอดภัย การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ดี (WHO, 2015) มีโครงการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การจัดกิจกรรมออกกำลังกายชุมชน และการให้ความรู้ด้านสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรม การดูแลตนเองที่ดีขึ้น (Buffel et al., 2012)

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนและความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย และโอกาสในการทำงานและพัฒนาอาชีพ อาทิ การสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่และผู้สูงอายุ (Granville, 2015) การฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ และนโยบายการจ้างงานที่ยืดหยุ่น มีโอกาสในการทำงานสำหรับทุกวัย (Walker, 2006)

4. การเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร โดยมีการออกแบบเทคโนโลยีที่เป็นมิตร มีแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ใช้งานง่ายสำหรับผู้สูงอายุและผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น เว็บไซต์หน่วยงานภาครัฐที่อ่านง่าย และแอปพลิเคชันที่ช่วยให้เข้าถึงบริการได้สะดวก ทุกคนและทุกวัยสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตประจำวัน (Neves et al., 2019 และ Charness & Boot, 2009)

รูปแบบของเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย (Age-Friendly Urban Model)

แนวคิดเกี่ยวกับเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัยหมายถึงการพัฒนาเมืองที่คำนึงถึงความต้องการของประชากรทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ เมืองในลักษณะนี้จะต้องมีระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย ทางเท้าที่ปลอดภัย พื้นที่สีเขียว ระบบสวัสดิการที่เหมาะสม และโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรทุกช่วงวัย (WHO, 2007) แนวคิดนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design), ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มเฉพาะ (Steinfeld & Maisel, 2012)

โดยแนวคิดนี้ได้รับการรับรองจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 8 ด้าน (8 Domains of Age-Friendly Cities) ได้แก่

- 1) พื้นที่กลางแจ้งและอาคาร (Outdoor Spaces and Buildings) สภาพแวดล้อมสะอาด ปลอดภัย เข้าถึงได้ง่าย เช่น ทางเท้าที่ราบเรียบ พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงได้
- 2) การคมนาคม (Transportation) ระบบขนส่งสาธารณะที่ปลอดภัย เข้าถึงง่าย ราคาเหมาะสม และรองรับผู้พิการ
- 3) ที่อยู่อาศัย (Housing) การออกแบบบ้านที่ปลอดภัย ปรับเปลี่ยนได้ และเหมาะสมกับสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป
- 4) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) กิจกรรมยามว่างและโอกาสในการรวมกลุ่มที่เข้าถึงได้
- 5) การเคารพและการยอมรับทางสังคม (Respect and Social Inclusion) ชุมชนให้คุณค่า ไม่ทอดทิ้ง หรือสร้างความรู้สึกแปลกแยกให้ผู้สูงอายุ

- 6) การมีส่วนร่วมของพลเมืองและการจ้างงาน (Civic Participation and Employment) เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทำงานหรือทำกิจกรรมอาสาสมัครได้
- 7) การสื่อสารและข้อมูล (Communication and Information) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นได้ง่ายและทั่วถึง
- 8) บริการทางสุขภาพและสังคม (Community and Health Services) บริการสุขภาพที่เน้นการป้องกันและการเข้าถึงที่ง่าย

จากสถานการณ์ของประชากรสูงอายุและโรคภัยแรงไม่ติดต่อที่เพิ่มสูงขึ้น ประเด็นเรื่องสุขภาพ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีการปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค ความพิการ และความอ่อนแอ มีการบริหารจัดการที่ดีเกี่ยวกับความเจ็บป่วย และการดูแลสุขภาพ รวมทั้งต้องลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นลง เพื่อให้ประชากรมีสุขภาพที่ดี นอกเหนือจากเรื่องสุขภาพแล้ว สภาพแวดล้อม ธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมและบริการทางสังคม ความเสมอภาค และความครอบคลุมก็เป็น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้อยู่อาศัยและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุขนั่นเอง ผู้สูงอายุต้องการสภาพการอยู่อาศัยที่เอื้อต่อสรีระสภาพจิตใจ และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อตอบสนองต่อสภาวะของการสูงวัย ซึ่งเมืองมักไม่มีการออกแบบโดยคำนึง ถึงการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุมานานแล้ว จึงทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถใช้ชีวิตในเมืองได้อย่างที่ควรจะเป็น จากประเด็นหลักของชีวิตคนเมืองที่กำหนดสุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี 8 ประเด็นหลักข้างต้น จึงเป็น การจัดการปัญหาทางสังคมและกายภาพของสุขภาพแวดล้อมชุมชนมีความสำคัญต่อ การตอบสนอง ความต้องการและสิทธิของผู้สูงอายุในการมีสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

ศักยภาพผู้สูงวัย (Elderly Potential)

ศักยภาพของผู้สูงวัยหมายถึงความสามารถและบทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทฤษฎี Aging Well (Rowe & Kahn, 1997) ระบุว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีและมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมจะสามารถใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อสร้าง ประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานอาสาสมัครหรือมี บทบาทในภาคเศรษฐกิจจะช่วยให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่าและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความหมาย (Walker, 2006) โดย อรรถพร นิยมเดชา และ สุเมษย์ หนกหลัง (2566) ได้วิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง กับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน บุคลากรและสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี เกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน พบว่าความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการ มีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ การรู้เท่าทันการนิยามความหมาย ผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้าง พลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร โดยนำเสนอแนวทางการสร้างการมี

ส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน

โดยสรุป การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเมือง เชียงรายให้เป็นเมืองน่าอยู่ สร้างแบบจำลองความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองและพัฒนาแนวทาง “วัยเก๋าเกลาเมือง” เพื่อส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของผู้สูงอายุ ตลอดจนเสนอแนวทางเชิงนโยบายในการออกแบบเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควบคู่ไปกับแผนปฏิบัติการที่สามารถนำไปใช้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในบริบทของประเทศไทยมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยบริการสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ก้านศรี และคณะ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาารูปแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมในเขตสุขภาพที่ 2 พบว่าความสำเร็จของการสร้างพื้นที่สำหรับผู้สูงวัยจำเป็นต้องใช้กรอบแนวคิด 8 ด้านขององค์การอนามัยโลก (WHO) มาปรับใช้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดการสภาพแวดล้อมและสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการจริงในพื้นที่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

รวมถึง มิติด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุในปัจจุบันไม่ได้จำกัดเพียงแค่การปราศจากโรค แต่ครอบคลุมถึงการมีสุขภาวะทางสังคมและการพึ่งพาตนเองได้ในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังที่ นภาพรณ อเนกพงษ์ (2566) และ ประภาพรณ สมสมบูรณ์ และคณะ (2566) ได้ระบุว่าเมืองที่ส่งผลต่อสุขภาวะผู้สูงอายุต้องมี "ระบบนิเวศชุมชน" ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างทั่วถึง การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) ให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลและพัฒนาสุขภาพตนเองได้ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดภาวะพึ่งพิง และส่งเสริมให้ผู้สูงวัยกลายเป็นพลังสำคัญในการดูแลเพื่อนวัยเดียวกันและคนรุ่นหลังในชุมชน

การศึกษาตัวแบบเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Universal Design) พบว่า การออกแบบเมืองเพื่อทุกคน (Universal Design) เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงวัยในระดับมหภาค จากการศึกษาของ ปิยนุช ตั้งสกุล และคณะ (2567) เกี่ยวกับตัวแบบเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ พบว่าการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ทางเท้า ระบบขนส่งสาธารณะ และพื้นที่สีเขียว ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุเป็นหลัก การพัฒนาพื้นที่ภายใต้แนวคิด "City for All"

ไม่เพียงแต่ช่วยลดอุบัติเหตุและเพิ่มความปลอดภัย แต่ยังเป็นโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถออกมามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างอิสระ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างเศรษฐกิจสูงวัยในอนาคต

สำหรับในบริบทเชียงรายสู่เมืองสุขภาวะและพื้นที่พหุวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีความโดดเด่นด้านพหุวัฒนธรรม การพัฒนาสู่เมืองสุขภาวะ (Wellness City) จำเป็นต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวิถีชีวิตดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ จามรี พระสุนิล (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงวัยในเชียงรายต้องเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับระบบการดูแลสุขภาพยุคใหม่ โดยการสร้างพื้นที่สงบ เดินได้ เชื่อมโยง จะช่วยยกระดับศักยภาพของผู้สูงอายุให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน สอดรับกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้และเมืองสุขภาวะระดับสากล

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วัยเก๋ากลางท้อง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมือง เชียงรายน่าอยู่” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งบูรณาการทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับทุนทางสังคมและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานที่มีความครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ไปจนถึงการวิเคราะห์และสรุปผล โดยแบ่งรายละเอียดการนำเสนอในบทนี้ออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง รายละเอียดเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 18 อำเภอของจังหวัดเชียงราย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การพัฒนาแบบสอบถามเชิงปริมาณและแบบบันทึกการประเมินเชิงคุณภาพ ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการประสานงานพื้นที่ การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสำรวจภาคสนาม

การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้ นำเสนอการดำเนินการวิจัยในบทนี้ ด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง และการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้

จริยธรรมการวิจัย แม้ว่าการดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เสนอขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย แต่คณะผู้วิจัยดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เนื่องด้วยการพิทักษ์สิทธิ์และการขอความยินยอมเป็นสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยกับกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ 18 อำเภอของจังหวัดเชียงรายเป็นไปตามหลักการ จึงปฏิบัติตามหลักจริยธรรมสากล 3 ประการหลัก เพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) หลักความเคารพในบุคคล (Respect for Persons) การยอมรับว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอิสระในการตัดสินใจ (Autonomy) และต้องได้รับการปกป้องสิทธิหากมีข้อจำกัดด้านสุขภาพหรือการสื่อสาร 2) หลักการอำนวยประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดอันตราย (Beneficence & Non-maleficence) การออกแบบกิจกรรมสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ที่

คำนึงถึงความสะดวก สภาพร่างกาย และจิตใจของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ เพื่อไม่ให้เกิดความเหนื่อยล้าหรือความไม่สบายใจ และ 3) หลักความยุติธรรม (Justice) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ 18 อำเภออย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยพิจารณาตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดไว้ (Inclusion Criteria)

รวมถึงผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้รับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วนก่อนตัดสินใจ ในการชี้แจงวัตถุประสงค์ ขออนุญาตบันทึกภาพ เสียง รวมถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือตัวอย่างการวิจัยมีสิทธิในการปฏิเสธการตอบคำถามบางข้อ หรือขอยุติการเข้าร่วมวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น ข้อมูลส่วนบุคคลและบทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกเก็บเป็นความลับ การนำเสนอผลการวิจัยในเวทีชุมชนหรือการตีพิมพ์บทความทางวิชาการ จะใช้วิธีการปกปิดตัวตนโดยใช้รหัสหรือนามสมมติ แทนการระบุชื่อจริงทั้งหมด

โดยมีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายในช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัย รวมถึงสามารถเป็นแกนนำ กลุ่มคนที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทุนชุมชนและพลังการมีส่วนร่วม อีกทั้งสามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมถึงผู้นำชุมชน ผู้นำผู้บริหารหน่วยงานภาคีเครือข่าย

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เป็นผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมถึงผู้นำชุมชน ผู้นำหน่วยงานภาคีเครือข่าย ดังนั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) สำหรับการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

ผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและมีบทบาทนำในชุมชน

ผู้เชี่ยวชาญ/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 6 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน จากพื้นที่ศึกษา

ผู้นำ ผู้บริหารหน่วยงาน หรือตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่าย จำนวน 6 คน จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ

จำนวนรวมทั้งหมดสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ประมาณ 50 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Saturated Data)

เครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ การดำเนินงานรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการที่ผู้วิจัยพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยนำเสนอและชี้แจงการดำเนินการวิจัยในชุมชน ร่วมเจาะจงคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชน ในการศึกษาวิจัยประเด็น การศึกษาและวิเคราะห์ทุนชุมชน การศึกษาศักยภาพของผู้นำชุมชนในพื้นที่ และร่วมวางแผน คณะผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมุ่งดำเนินการในลักษณะจุดมุ่งหมาย ร่วมกับการสร้างเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่น กล่าวคือเครื่องมือแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มในการจัดเวทีชุมชน และการอภิปรายกลุ่ม จะต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย และในขณะเดียวกันก็เก็บรายละเอียดของข้อมูลที่พบในสถานการณ์จริง เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงอุปนัยได้อย่างลึกซึ้ง วิธีการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจะกระทำไปพร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีการพัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือวิจัยที่ดำเนินการควบคู่ไปกับเทคนิคการสังเกต ที่จะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูลในทุกกระบวนการ เพื่อสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ เพื่อนำมาหาความสัมพันธ์และความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

หัวใจสำคัญ คือเครื่องมือการวิจัย แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มที่เป็นการพูดคุยและอภิปรายเกี่ยวกับปัจจัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การพัฒนาแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ “วัยเก๋าสากลเมือง” ที่ผู้วิจัยยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการอภิปราย โดยเน้นหัวใจสำคัญพลวัตของกลุ่ม (Group dynamics) ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มเพื่อทำความเข้าใจทัศนะ ความคิด วิธีการมองโลก และมูลเหตุจูงใจของผู้ร่วมสนทนาที่มีความแตกต่างหลากหลาย

การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้

หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และอุปนัยเชิงวิเคราะห์ (Analytic Induction) โดยวิเคราะห์ข้อมูลตลอดเวลาในระหว่างการทำวิจัย ใช้การบรรยาย หรือพรรณนาตามกรอบแนวคิด และระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงราย นำอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋ากลางเมือง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย โดยกำหนดคุณสมบัติเพื่อเจาะจงเลือกตัวอย่างการวิจัย (Purposive sampling) จากผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้จำนวนหน่วยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับการนำเสนอผลการศึกษาลักษณะประชากรที่ศึกษา และดำเนินการทดลองใช้เครื่องมือแบบสอบถามเพื่อพิสูจน์ความเชื่อมั่น จึงกำหนดขนาดจากตารางเปรียบเทียบขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 500 คน กำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1) กำหนดกลุ่ม (Cluster sampling) โดยในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จากท้องที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographic subdivision) เป็นหลักจากพื้นที่ 18 อำเภอ และ 124 ตำบลในจังหวัดเชียงราย

2) คุณสมบัติ เป็นผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายในช่วงเวลาดำเนินการวิจัย

3) เจาะจงเลือก (Purposive sampling) โดยเป็นผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับและแนะนำจากบุคคลในพื้นที่ศึกษา

เครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณศึกษาตัวแบบเชิงสาเหตุการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของเมืองเชียงรายนำอยู่ โดยมีการทบทวนวรรณกรรมเพื่อออกแบบเครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการ ดังนี้

1) การประสานงานและร่วมพัฒนาประเด็นคำถามที่สอดคล้องและตอบโจทย์การวิจัย

2) การพัฒนาตัวแปรและเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม

3) จัดทำร่างแบบสอบถามเพื่อดำเนินการสำรวจและกำหนดคุณลักษณะ ทบทวนแนวคิดทฤษฎี และศึกษาบริบทชุมชนเบื้องต้น แล้วจึงนำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดการวิจัย

3.1) กำหนดคุณลักษณะและจุดมุ่งหมายของข้อมูลที่ต้องการจากวัตถุประสงค์การวิจัย

3.2) ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดโครงร่างคำถามที่ต้องการ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เฉพาะเจาะจงตามเป้าหมายของการวิจัย

3.3) กำหนดขอบเขต เป็นตอนตามประเด็นแบบสอบถาม

3.4) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม 2 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content

validity) ก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงจากตัวอย่าง จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คนเป็นผู้ตรวจสอบและคำนวณดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัยไป และขั้นตอนที่ 2 คือการทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาความเชื่อถือได้ (Reliability)

การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

และการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM)

ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) การตรวจสอบข้อสมมติความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของแต่ละตัวแปรสังเกตได้ ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .30 - .80 และ variance inflation factor (VIF) มีค่าไม่เกิน 5 แสดงว่าไม่มีปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นแบบพหุ (Multicollinearity)

2) การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural equation modeling) แบบ Partial least square ในการประมาณค่าพารามิเตอร์กำลังสองน้อยที่สุด (PLS-SEM) เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์ภายใต้เงื่อนไขที่ข้อมูลไม่มีการแจกแจงแบบหลายตัวแปร และทดสอบสมมติฐานโดยใช้วิธี Bootstrap

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายในช่วงเวลาที่ทำเนิการวิจัย รวมถึงสามารถเป็นแกนนำ กลุ่มคนที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทุนชุมชนและพลังการมีส่วนร่วม อีกทั้งสามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมถึงผู้นำชุมชน ผู้บริหารหรือตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่าย

การศึกษาและพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เป็นผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหรือตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายรูปแบบเมืองที่ช่วยเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

ผู้สูงอายุ จำนวน 50 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและมีบทบาทนำในชุมชน

ผู้เชี่ยวชาญ/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 6 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน จากพื้นที่ศึกษา

ผู้นำ ผู้บริหารหน่วยงาน หรือตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่าย จำนวน 6 คน จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ

จำนวนรวมทั้งหมดสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาสถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าจะอยู่ ประมาณ 80 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Saturated Data)

เครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือเวที (Forum) สรุปลงจากการวิเคราะห์ข้อมูลและออกแบบข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถนำไปใช้จริง โดยเสนอแนวทางการออกแบบเมืองที่มีความยั่งยืน เช่น การสร้างพื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงได้ การออกแบบบริการต่าง ๆ ที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ หรือการสร้างโครงการที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ จากนั้นดำเนินการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน และตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายการดำเนินการวิจัย ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ ด้วยเครื่องมือวิจัยแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม ในการจัดเวทีถอดบทเรียนแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้

ดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ 3 ขั้นตอน คือ

1) การลดข้อมูล (Data deduction) เป็นกระบวนการจัดการข้อมูล การเปลี่ยนแปลงข้อมูลดิบให้พร้อมนำไปใช้ โดยดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล ใช้วิธีการสรุป การจัดกลุ่ม ร่างหัวข้อย่อย และจำแนกกลุ่มข้อมูล

2) การจัดรูปแบบข้อมูล (Data display) เป็นการสร้างรูปแบบการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เช่น การนำเสนอข้อมูลแบบผังเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เป็นต้น และขั้นตอนที่

3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน (Conclusion drawing and verification) เป็นการตีความทำความเข้าใจ รูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา นำไปสู่ข้อสรุปที่นำเสนอในรายงานการวิจัยโดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรง

องค์ความรู้ที่เป็นระบบจากการวิจัยการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของเมืองเชียงรายน่าอยู่ ประกอบด้วย การพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเมืองน่าอยู่ และพัฒนา“วัยเก๋าเกลาเมือง” เพื่อส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของผู้สูงอายุ รวมทั้ง แนวทางเชิงนโยบายในการออกแบบเมืองที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย เป็นกระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นระบบจากการวิจัยและต่อยอดสู่การประยุกต์ใช้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ที่มีความสนใจในการพัฒนา “ผู้สูงอายุ” รวมถึงภาคีเครือข่ายในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย 2) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย 3) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย 4) เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย

บทที่ 4

รายงานผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วัยเก๋าเกลาเมือง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมือง เชียงรายน่าอยู่” ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวน 500 คน ในพื้นที่ 18 อำเภอของจังหวัดเชียงราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในการศึกษาสถานการณ์ วิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุและพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุในการพัฒนาเมือง

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความชัดเจนและเป็นระบบ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและสถานภาพทั่วไป นำเสนอข้อมูลทางประชากร บทบาทในชุมชน และลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย
2. ผลการศึกษาสถานการณ์และทุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทพหุวัฒนธรรม วิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของพื้นที่ ความท้าทายในการใช้ชีวิต และต้นทุนทางภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่
3. ผลการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่นำเสนอผลการทดสอบสมมติฐานทางสถิติด้วยตัวแบบสมการโครงสร้าง เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของวัยเก๋า พลังการมีส่วนร่วม และความสำเร็จของการเป็นเมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน
4. ผลการสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุด้วยแนวคิด 5 อ. คณะผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและกลไกอาสาสมัครวัยเก๋า ที่มุ่งเน้นการบูรณาการอาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และงานอาสาสมัคร เข้ากับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 นี้จะเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและขับเคลื่อนจังหวัดเชียงรายสู่การเป็นเมืองสุขภาวะระดับสากลในลำดับต่อไป

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
M	แทน	ค่าเฉลี่ย
SD	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
p	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value)
	แทน	ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square)
df	แทน	ค่าองศาอิสระ (Degree of Freedom)
GFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index)
CFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index)
RMSEA	แทน	ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อน โดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation)
SRMR	แทน	ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standard Root Mean Square Residual)
SC	แทน	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Completely Standardize Solution)
SE	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error)
t	แทน	ค่าสถิติที (t-test)
CR	แทน	ค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability)

จากการรวบรวมสถิติและสถานการณ์ประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ. 2566 - 2568) พบข้อมูลที่สะท้อนถึงการก้าวเข้าสู่ "สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์" (Complete-aged Society) อย่างชัดเจน สามารถนำเสนอผลการสรุปการประมาณการตามแนวโน้มการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1-1.5 ต่อปีของสำนักงานสถิติแห่งชาติและศูนย์ข้อมูลสาธารณสุข ดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้สูงอายุ (คน)	สัดส่วนต่อประชากรทั้งหมด	สถานะทางสังคม
2566	284,877	22.4%	สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์
2567	290,000+	~23.5%	สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์
2568	300,000+	~24.5%	เข้าใกล้สังคมสูงวัยระดับสุดยอด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568

จากการวิเคราะห์ลักษณะความหลากหลายของกลุ่มผู้สูงวัยในจังหวัดเชียงราย พบข้อมูลเชิงสถิติที่สำคัญซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างประชากรในปี พ.ศ. 2566 โดยประชากรผู้สูงอายุส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 13.7 ของประชากรทั้งหมด กลุ่มนี้ถือเป็นวัยเก่า ที่ยังมีศักยภาพและพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ รองลงมาคือกลุ่มวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) ประมาณร้อยละ 6.2 และกลุ่มวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) ประมาณร้อยละ 2.5 โดยมีผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 100 ปี ถึง 605 คน ในมิติด้านเพศสภาวะ พบว่าประชากรสูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนสูงกว่าเพศชายอย่างชัดเจน โดยคิดเป็นประมาณร้อยละ 55-56 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด ขณะที่เพศชายมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 44-45 นอกจากมิติด้านโครงสร้างประชากร จังหวัดเชียงรียังมีความหลากหลายในเชิงพื้นที่และมีมิติทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการที่ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ใหญ่ที่สุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.07 ของแรงงานทั้งหมดในจังหวัด อีกทั้งยังมีความโดดเด่นในฐานะพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ส่งผลให้รูปแบบการเข้าถึงสวัสดิการและการพึ่งพาตนเองมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละอำเภอ แม้ว่าจังหวัดเชียงรายจะมีอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุอยู่ที่ 40.35 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่ร้อยละ 31.1 สะท้อนถึงภาระในการดูแลที่เพิ่มขึ้นของวัยแรงงานในพื้นที่ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือเชียงรายกลับมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ต้องการผู้ดูแล ต่ำที่สุดในประเทศเพียงร้อยละ 2.06 หรือประมาณ 6,062 คนเท่านั้น ตัวเลขนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการพึ่งพาตนเองที่สูงมากของผู้สูงวัยในท้องถิ่น ตลอดจนความเข้มแข็งของระบบการดูแลกันเองภายในชุมชน ข้อมูลเหล่านี้จึงเป็นรากฐานสำคัญที่สนับสนุนแนวคิดวัยเก่าเกลาเมือง ในการดึงเอาศักยภาพและทุนทางสังคมของผู้สูงอายุมาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เชียงรายเป็นเมืองที่น่าอยู่และปลอดภัยสำหรับประชากรทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน

ข้อมูลพื้นฐานและสถานภาพทั่วไป นำเสนอข้อมูลทางประชากร บทบาทในชุมชน และลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย (n=500)

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	244	48.80
หญิง	256	51.20
รวม	500	100.00
2. อายุ		
60-64 ปี	246	49.20
65-69 ปี	138	27.60
70-74 ปี	23	4.60
75-79 ปี	75	15.00
8 ปีขึ้นไป	18	3.60
รวม	500	100.00
3. สถานภาพ		
โสด	78	15.60
สมรส	224	44.80
หย่าร้าง	101	20.20
ม่าย	97	19.40
รวม	500	100.00
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	8	1.60
มัธยมศึกษา	102	20.40
ปวช./ปวส.	185	37.00
ปริญญาตรีขึ้นไป	205	41.00
รวม	500	100.00
5. อาชีพหลักในปัจจุบัน		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	95	19.00
เกษตรกร	119	23.80
ค้าขาย/อิสระ	103	20.60

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับจ้าง	72	14.40
อื่นๆ ระบุ ข้าราชการบำนาญ	111	22.20
รวม	500	100.00
6. รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	72	14.40
5,001-10,000 บาท	106	21.20
10,001-15,000 บาท	114	22.80
มากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป	208	41.60
รวม	500	100.00
7. ลักษณะการอยู่อาศัย		0.00
อยู่คนเดียว	81	16.20
อยู่กับคู่สมรส	234	46.80
อยู่ในอาคารที่มีมากกว่าสองชั้น	135	27.00
อยู่กับญาติผู้อื่น	50	10.00
รวม	500	100.00
8. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
ต่ำกว่า 5 ปี	41	8.20
5-10 ปี	97	19.40
11-20 ปี	107	21.40
21 ปีขึ้นไป	255	51.00
รวม	500	100.00
9. ภาวะสุขภาพรวม		
มากที่สุด	49	9.80
มาก	105	21.00
ปานกลาง	220	44.00
น้อย	93	18.60
น้อยที่สุด	33	6.60
รวม	500	100.00
10. โรคประจำตัว		
ไม่มี	96	19.20

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โรคเบาหวาน	177	35.40
โรคความดันโลหิตสูง	153	30.60
โรคหัวใจและหลอดเลือด	51	10.20
โรคหลอดเลือดสมอง	23	4.60
รวม	500	100.00

จากตาราง พบว่า ผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51.20 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 48.80 ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่อายุ 60-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.20 รองลงมาคือ อายุ 65-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.60 อายุ 75-79 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.00 อายุ 70-74 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.60 และอายุ 80 ปี คิดเป็นร้อยละ 3.60 โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 44.80 รองลงมาคือ สถานภาพหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 20.20 สถานภาพม่าย คิดเป็นร้อยละ 19.40 และสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 15.60 ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 41.00 รองลงมาคือ ระดับปวช./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 37.00 ระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20.40 และระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 1.60 โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 23.80 รองลงมาคือ อาชีพอื่นๆ ระบุข้าราชการบำนาญ คิดเป็นร้อยละ 22.20 อาชีพค้าขาย/อิสระ คิดเป็นร้อยละ 20.60 ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 19.00 อาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 14.40 ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 41.60 รองลงมาคือ รายได้ 10,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.80 รายได้ 5,001-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.20 รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.40 โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับคู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 46.80 รองลงมาคือ อยู่ในอาคารที่มีมากกว่าสองชั้น คิดเป็นร้อยละ 27.00 อยู่คนเดียว คิดเป็นร้อยละ 16.20 และอยู่กับญาติคนอื่น คิดเป็นร้อยละ 10.00 ซึ่งผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในชุมชนระยะเวลา 21 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 51.00 รองลงมาคือ ระยะเวลา 11-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.40 ระยะเวลา 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.40 และระยะเวลาต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.20 ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาวะสุขภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 44.00 รองลงมาคือ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 21.00 อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 18.60 อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 9.80 และอยู่ในระดับน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.00 และผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวเป็นโรคเบาหวาน คิดเป็นร้อยละ 35.40 โรคความดันโลหิตสูง คิดเป็นร้อยละ 30.60 ไม่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 19.20 โรคหัวใจและหลอดเลือด คิดเป็นร้อยละ 10.20 และโรคหลอดเลือดสมอง คิดเป็นร้อยละ 4.60 ตามลำดับ

สถานการณ์และทุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทพหุวัฒนธรรม

นำเสนอผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของพื้นที่ ความท้าทายในการใช้ชีวิต และต้นทุนทางภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่ายู่

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่ายู่ ในภาพรวมและรายด้าน (n=500)

องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับการมีส่วนร่วม	ลำดับที่
1. ระดับการร่วมปฏิบัติการ (แนวคิด 5อ.)	4.15	0.38	มาก	1
2. ระดับการร่วมปรึกษาหารือ การร่วมประชุม กับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบแนวทางพัฒนาเมือง	3.88	0.52	มาก	2
3. ระดับการให้ข้อมูลและความคิดเห็น การร่วมสะท้อนปัญหาและทุนทางสังคมในพื้นที่	3.65	0.49	มาก	3
4. ระดับการร่วมตัดสินใจ การมีบทบาทในคณะกรรมการหรือกลไกขับเคลื่อนระดับท้องถิ่น	3.42	0.61	ปานกลาง	4
รวม	3.92	0.45	มาก	

ผลการศึกษาสถานการณ์และทุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทพหุวัฒนธรรม ซึ่งออกแบบจากการสนทนากลุ่มประเด็นการสนทนากลุ่มที่เป็นการพูดคุยและอภิปรายเกี่ยวกับปัจจัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การพัฒนาแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ “วัยเก๋าเกลาเมือง” ที่ผู้วิจัยยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการอภิปราย โดยเน้นหัวใจสำคัญพลวัตของกลุ่ม (Group dynamics) ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มเพื่อทำความเข้าใจทัศนะ ความคิด วิธีการมองโลก และมูลเหตุจูงใจของผู้ร่วมสนทนาที่มีความแตกต่างหลากหลาย วิเคราะห์ร่วมกันถึงองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่ายู่ จากนั้นนำมาออกแบบโครงสร้างประเด็นการศึกษาข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ บริบท 18 อำเภอในจังหวัดเชียงราย ถึงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ

ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ในภาพรวมและรายด้าน ใน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับการให้ข้อมูลและความคิดเห็น การร่วมสะท้อนปัญหาและทุนทางสังคมในพื้นที่ ระดับการร่วมปรึกษาหารือ การร่วมประชุมกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบแนวทางพัฒนาเมือง ระดับการร่วมปฏิบัติการ (แนวคิด 5 อ.) การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาดั้งเดิมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ การร่วมกิจกรรมอาสาสมัครดูแลชุมชนและสิ่งแวดล้อมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ การสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ และระดับการร่วมตัดสินใจ การมีบทบาทในคณะกรรมการหรือกลไกขับเคลื่อนระดับท้องถิ่น

จากตาราง พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ พบว่า ในภาพรวมผู้สูงอายุมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.92$, $SD = 0.45$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับการร่วมปฏิบัติการ (แนวคิด 5อ.) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($M = 4.15$, $SD = 0.38$) โดยเฉพาะในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสม รองลงมาคือ ระดับการร่วมปรึกษาหารือ ในการประชุมร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบเมือง ($M = 3.88$, $SD = 0.52$) และ ระดับการให้ข้อมูลและความคิดเห็น ตามลำดับ ขณะที่ ระดับการร่วมตัดสินใจ ในการมีบทบาทในคณะกรรมการหรือกลไกขับเคลื่อนระดับท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.42$, $SD = 0.61$)

ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

การนำเสนอผลการทดสอบสมมติฐานทางสถิติด้วยตัวแบบสมการโครงสร้าง เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของวัยเก๋า พลังการมีส่วนร่วม และความสำเร็จของการเป็นเมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน

ในการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุและทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างแบบพาร์เชียลลีส์สแควร์ (Partial Least Squares Structural Equation Modeling PLS-SEM) ซึ่งเป็นวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์กำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares OLS) เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของชุดข้อมูลในวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดด้านการแจกแจง โดยผลการทดสอบเบื้องต้นพบว่า ข้อมูลไม่มีการแจกแจงแบบหลายตัวแปร (Non-multivariate Normal Distribution) ซึ่งหากเลือกใช้การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างที่อิงความแปรปรวนร่วม (Covariance-based SEM CB-SEM) อาจส่งผลให้การประมาณค่าพารามิเตอร์เกิดความคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตาม เทคนิค PLS-SEM มีคุณสมบัติเด่นที่เป็นอิสระจากเงื่อนไขการ

แจกแจงของข้อมูล (Distribution-free) จึงช่วยรักษาความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ไว้ได้แม้ในเงื่อนไขที่ข้อมูลไม่ได้เป็นเส้นโค้งปกติ

นอกจากนี้ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดในการทดสอบสมมติฐานทางสถิติแบบดั้งเดิมที่ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับข้อมูลที่มีการแจกแจงไม่ปกติได้โดยตรง ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการทดสอบสมมติฐานด้วยกระบวนการวิธีจำลองกลุ่มตัวอย่างซ้ำ (Bootstrapping Method) โดยทำการสุ่มตัวอย่างซ้ำจำนวน 5,000 รอบจากชุดข้อมูลเชิงประจักษ์ดั้งเดิม เพื่อสร้างการแจกแจงเชิงประจักษ์ขึ้นมาใหม่ กระบวนการดังกล่าวทำให้ได้มาซึ่งค่าสถิติทดสอบ (t-statistics) ค่าระดับนัยสำคัญ (p-value) และช่วงความเชื่อมั่น (Confidence Intervals) ที่มีความเที่ยงตรงสูงในการพิสูจน์อิทธิพลระหว่างตัวแปร ทั้งนี้ ระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับโครงสร้างตัวแปรในโมเดลเชิงสาเหตุครั้งนี้ ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงสร้างที่มีความซับซ้อน (Complex Model) และมีการส่งผ่านอิทธิพลผ่านตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) อันได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขับเคลื่อนเมือง ที่เชื่อมโยงอิทธิพลระหว่างปัจจัยต้นทางด้านศักยภาพบุคคลและการสนับสนุนจากชุมชน ไปสู่ตัวแปรผลลัพธ์คือความเป็นเมืองน่าอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืน เทคนิค PLS-SEM จึงสามารถคำนวณและทดสอบอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effects) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้อจำกัดเรื่องขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ยืดหยุ่นกว่าวิธีดั้งเดิม โดยรายละเอียดผลการประเมินโมเดลการวัดและโมเดลโครงสร้าง ปรากฏดังนี้

การวิเคราะห์ระดับตัวแปร

ผลการวิเคราะห์ระดับตัวแปร ประกอบไปด้วย ศักยภาพของวัยเก่า (การมีส่วนร่วม ศักยภาพผู้สูงวัย) พลังการมีส่วนร่วม (เมืองน่าอยู่ เมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย) และความสำเร็จของการเป็นเมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน แนวคิด 5 อ. (อาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และงานอาสาสมัคร) ในบริบทพื้นที่จังหวัดเชียงราย สามารถแสดงผลการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ (n=500)

การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมือง เชียงรายน่าอยู่	ระดับการปฏิบัติ		
	M	SD	แปลผล
ศักยภาพของวัยเก่า			
การมีส่วนร่วม	3.58	0.69	มาก
การเห็นคุณค่าและศักยภาพผู้สูงวัย	4.23	0.70	มาก
การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย	3.48	0.71	ปานกลาง
พลังการมีส่วนร่วม	3.82	0.88	มาก
การสร้างสรรค์เมืองน่าอยู่	3.47	0.77	ปานกลาง
การร่วมออกแบบเมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย	3.71	0.80	มาก
การรับรู้เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร สิทธิ	3.51	0.73	มาก
แนวคิด 5 อ.	3.66	0.74	มาก
มีอาชีพพึ่งพาตนเองได้	3.80	0.80	มาก
ความมั่นคงทางอาหาร	3.65	0.77	มาก
การออกกำลังกาย	3.70	0.67	มาก
การออมเงิน และจัดการความเสี่ยง	3.51	0.83	มาก
การมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร	3.67	0.75	มาก

จากผลการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ พบว่า ตัวชี้วัดส่วนใหญ่จัดอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

ในประเด็น ศักยภาพของวัยเก่า พบว่า การเห็นคุณค่าและศักยภาพผู้สูงวัย มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดโดยจัดอยู่ในระดับมาก ($M = 4.23$, $SD = 0.70$) รองลงมาคือ พลังการมีส่วนร่วม ($M = 3.82$, $SD = 0.88$) และ การร่วมออกแบบเมืองที่เป็นมิตรสำหรับทุกช่วงวัย ($M = 3.71$, $SD = 0.80$) ตามลำดับ ขณะที่ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย และ การสร้างสรรค์เมืองน่าอยู่ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดโดยจัดอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.48$, $SD = 0.71$ และ $M = 3.47$, $SD = 0.77$ ตามลำดับ)

สำหรับในประเด็น แนวคิด 5 อ. พบว่า ในภาพรวมประเด็นนี้จัดอยู่ในระดับมาก ($M = 3.66$, $SD = 0.74$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก ($M = 3.80$, $SD = 0.80$) รองลงมาคือ การออกกำลังกาย ($M = 3.70$, $SD = 0.67$) การมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร ($M = 3.67$, $SD = 0.75$) และ ความมั่นคงทางอาหาร ($M = 3.65$, $SD =$

0.77) ตามลำดับ ในขณะที่ การออมเงินและการจัดการความเสี่ยง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในกลุ่มนี้ แต่ยังคงจัดอยู่ในระดับมาก ($M = 3.51$, $SD = 0.83$)

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้นำตัวแปรมาสังเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของวัยเก๋า พลังการมีส่วนร่วม และความสำเร็จของการเป็นเมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน โดยจัดกลุ่มความสัมพันธ์ของความสำเร็จของการเป็นเมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน ด้วยการกำหนดองค์ประกอบ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ความสำเร็จในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย มิติด้านสภาพแวดล้อม เมืองมีทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงง่าย และระบบขนส่งที่สะดวก (Age-Friendly) มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย การสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรมและทักษะประสบการณ์ของผู้สูงวัย มิติด้านการรู้เท่าทันเทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและป้องกันภัยออนไลน์ สามารถแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการขับเคลื่อนเมืองเชิงรายน่าอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋าেলাเมือง จำแนกตามรายมิติ ($n=500$)

มิติตัวชี้วัดการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับการ ขับเคลื่อน	ลำดับ ที่
1. มิติ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ความสำเร็จในการถ่ายทอดภูมิปัญญา สู่คนรุ่นใหม่และการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างวัย	4.20	0.41	มากที่สุด	1
2. มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย การสร้าง รายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรม และทักษะประสบการณ์ของผู้สูงวัย	3.90	0.52	มาก	2
3. มิติด้านการรู้เท่าทันเทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารและป้องกันภัยออนไลน์	3.65	0.58	มาก	3
4. มิติด้านสภาพแวดล้อม เมืองมี ทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะที่	3.35	0.68	ปานกลาง	4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่จาก ศักยภาพของวัยเก๋าสากลเมือง จำแนกตามรายมิติ (n=500)

มิติตัวชี้วัดการขับเคลื่อนเมืองนำอยู่	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับการ ขับเคลื่อน	ลำดับ ที่
เข้าถึงง่าย และระบบขนส่งที่สะดวก (Age-Friendly)				

จากตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่ จากศักยภาพของวัยเก๋าสากลเมือง จำแนกตามรายมิติ พบว่า ผลการประเมินระดับการขับเคลื่อนเมือง เชียงรายนำอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋าสากลเมือง พบว่า มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ประสบ ความสำเร็จสูงสุด (M = 4.20, SD = 0.41) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ระบุว่ามีความสำเร็จในระดับมากที่สุด เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย รองลงมาคือ มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย ที่สร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรม ถัดมาคือ มิติด้านการรู้เท่าทัน เทคโนโลยี ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการป้องกันภัยออนไลน์ สำหรับ มิติด้านสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) เกี่ยวกับทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะ และระบบขนส่งที่สะดวก พบว่ามี ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.35, SD = 0.68) สะท้อนว่าเมืองเชียงรียังคงต้อง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพเพิ่มเติมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ผลสถิติชี้ให้เห็นความย้อนแย้งที่น่าสนใจ คือ ผู้สูงอายุในเชียงรายมีความพร้อมด้านทุนมนุษย์ และทุนสังคมสูงมาก สะท้อนจากความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง (M = 4.23) และความสำเร็จใน มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม (M = 4.20) ที่อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ในทางกลับกัน มิติด้าน สภาพแวดล้อม (Age-Friendly) กลับมีคะแนนต่ำที่สุดและอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น (M = 3.35) สิ่งนี้สะท้อนว่า แม้ผู้สูงอายุจะมีใจพร้อม (Active Mind) และมีพลังในการขับเคลื่อนสังคม แต่ระบบ โครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพของเมืองเชียงราย (เช่น ทางเท้า ระบบขนส่ง พื้นที่สาธารณะ) ยังเป็น อุปสรรคและไม่เอื้อให้พวกเขาออกมาใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัย

ซึ่งบทบาทของผู้สูงอายุในปัจจุบันยังติดเพดานอยู่ที่การเป็น "ผู้ช่วยขับเคลื่อนโครงการ" (Implementation) แต่ยังขาดโอกาสหรือกลไกในการเป็น "ผู้กำหนดทิศทางหรือร่วมจัดสรร งบประมาณ" (Empowerment) ในคณะกรรมการระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง สะท้อนจากผลวิจัยใน ด้านการมีส่วนร่วม พบว่าผู้สูงอายุเน้นการเข้าร่วมในลักษณะของการเป็นผู้ลงแรงปฏิบัติการ (แนวคิด 50. มีคะแนนสูงสุด M = 4.15) และการร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร แต่พบว่าระดับการร่วมตัดสินใจ

(Decision-Making) กลับมีคะแนนต่ำที่สุด ($M = 3.42$) โดยมีข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการและกลไกส่วนร่วม หรือภาษาพูดเรียกว่าเป็น “การปลดล็อกการตัดสินใจ” โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) ในเชียงราย ควรก้าวข้ามการเชิญผู้สูงอายุมาเพียงเพื่อร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็น เปลี่ยนเป็นการจัดตั้งสภาผู้สูงอายุเมืองเชียงราย หรือเพิ่มสัดส่วนตัวแทนผู้สูงอายุในคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ เพื่อร่วมใช้อำนาจและจัดสรรงบประมาณ (Participatory Budgeting) ในโครงการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขาโดยตรง ตามแนวคิดบันไดการมีส่วนร่วมขั้นสูงของ Arnstein (1969) เป็นต้น นอกจากนี้สามารถนำเอาประสบการณ์และสายตาของผู้สูงวัย มาเป็นศูนย์กลางในการปรับปรุงเมือง โดยใช้แนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) เร่งปรับปรุงทางเดินเท้าในเขตเมืองเชียงรายให้เรียบและปลอดภัย มีอารยสถาปัตยกรรม (Universal Infrastructure) เพิ่มพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่สาธารณะ (Third Space) ที่เข้าถึงง่าย และจัดให้มีระบบขนส่งมวลชนท้องถิ่นที่รองรับวีลแชร์ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างเป็นรูปธรรม

จากนั้นใช้ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) เพื่อทำให้สามารถสรุปได้ว่าตัวแปรในการวิจัยแต่ละตัวมีการแจกแจงแบบปกติหรือไม่อย่างไร โดยการตรวจสอบการแจกแจงปกติของตัวแปรเดียวนิยมตรวจสอบโดยพิจารณาค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) (พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์ และนพพร จันทรนาชู, 2565) ซึ่งประกอบด้วย ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร ดังตาราง

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ และความโด่งของการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ($n=500$)

ตัวแปร	M	SD	ความเบ้	ความโด่ง
มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม	4.20	0.41	0.049	-0.69
มิติด้านสภาพแวดล้อม	3.35	0.68	-0.22	0.55
มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย	3.90	0.52	-0.56	-0.05
มิติด้านการรู้เท่าทันเทคโนโลยี	3.65	0.58	0.50	-0.92

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ และความโด่งของปัจจัย การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน้อย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน้อย โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ($M = 4.20$, $SD = 0.41$) รองลงมาคือ มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย ที่สร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรม ($M = 3.90$, $SD = 0.52$) ถัดมาคือ มิติด้านการรู้เท่าทันเทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการป้องกันภัยออนไลน์ ($M = 3.65$, $SD = 0.58$) สำหรับ มิติด้านสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) เกี่ยวกับทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะ และระบบขนส่งที่สะดวก พบว่ามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.35$, $SD = 0.68$) โดยมีความเบ้อยู่ระหว่าง -0.56 ถึง 0.49 และความโด่งอยู่ระหว่าง -1.07 ถึง 0.55

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ความเบ้ (Skewness) และความโด่ง (Kurtosis) ของการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน้อย ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าตัวแปรในการวิจัยแต่ละตัวมีการแจกแจงแบบปกติ

ตารางที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร ($n=500$)

ตัวแปร	M	SD	ความเบ้	ความโด่ง
ศักยภาพวัยเก๋าสากลเมือง (INV)				
InVS	4.08	0.49	0.332	-1.397
InVP	3.63	0.66	0.466	-1.138
InVT	3.87	0.52	-0.651	0.531
สังคมและวัฒนธรรม (LED)				
LePO	3.50	0.78	0.551	-0.962
LeWI	4.02	0.47	0.120	0.549
LeSI	4.01	0.57	-1.318	2.072
เศรษฐกิจสูงวัย (NET)				
NePe	3.76	0.77	0.160	-1.808
NeGo	3.98	0.42	0.707	-0.585
NeBu	3.58	0.77	0.273	-0.842
NeEd	3.61	0.63	0.396	-1.494

ตารางที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร (n=500)

ตัวแปร	M	SD	ความเบ้	ความโด่ง
การรู้เท่าทันเทคโนโลยี (MNT)				
MaST	4.01	0.41	-0.720	0.148
MaKM	4.29	0.40	-1.276	1.333
MaOD	3.93	0.57	0.307	-1.629
MaWE	4.51	0.31	-2.250	6.945
สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS)				
SUEC	4.11	0.39	1.022	-0.612
SUSO	3.86	0.58	0.374	-1.456
SUEN	4.16	0.40	0.096	-0.701

การวิเคราะห์ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M = 3.50 - 4.51$) ยกเว้นตัวแปรสังเกตได้การรับรู้ข้อมูลสวัสดิการชุมชน (MaWE) อยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.51$) ซึ่งค่าเฉลี่ยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นผู้สูงวัยมีการปฏิบัติตนในด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ประกอบด้วย ศักยภาพวัยเก๋ากลายเมือง สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจสูงวัย การรู้เท่าทันเทคโนโลยี และด้านสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) ที่ยั่งยืน

การตรวจสอบข้อสมมติของการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) ทำให้ได้เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling; SEM) ของตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

โดยตัดตัวแปรสังเกตได้ของตัวแปรแฝงที่มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ ประกอบด้วย

- ตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก๋ากลายเมือง (INV) ตัดตัวแปรสังเกตได้ IvS4, IvS11, IvS12 และ IvS13 ซึ่งมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ
- ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) ตัดตัวแปรสังเกตได้ LeW5, LeW6, LeS1, LeS2, LeS3, LeS4 และ LeS5 ซึ่งมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ

- ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) ตัดตัวแปรสังเกตได้ NeP5, NeG6, NeG7, NeG8, NeG9, NeB14, NeE19 และ NeE20 ซึ่งมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ
- ตัวแปรแฝงการรู้เท่าทันเทคโนโลยี (MNT) ตัดตัวแปรสังเกตได้ทุกตัว ผู้วิจัยตัดตัวแปรแฝงการจัดการชุมชน ซึ่งมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ
- ตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) ที่ยั่งยืน (SUS) ตัดตัวแปรสังเกตได้ SuE2, SuE3, SuE4, SuS9, SuEN10, SuEN12 และ SuEN13 ซึ่งมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำ

มีตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นไปตามข้อสมมติและวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

ตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก๋าสากลเมือง (INV) มีตัวแปรสังเกตได้ 8 ตัว ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (IvS1) การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน (IvS2) การสร้างสรรค์นวัตกรรมได้จากปัญหาของสังคมที่มากกระทบต่อตัวตนหรือชุมชนอย่างรวดเร็วและรุนแรง (IvS5) สามารถต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างคุณค่าและเกิดมูลค่าเพิ่มได้ (IvP6) การใช้วิธีการ แนวทางที่หลากหลาย ในการพัฒนาชุมชน (IvP7) มีระบบกลไกในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (IvP8) มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีการทดลองแก้ไขปัญหาและขยายผลสู่การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมในชุมชน (IvP9) และใช้กลยุทธ์ในการออกแบบและพัฒนาชุมชนให้เกิดความสำเร็จ (IvP10)

ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 7 ตัว ประกอบด้วย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน (LeP1) ให้ความสำคัญกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในชุมชน (LeP2) มีผู้นำทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีในฐานะนักพัฒนา (LeP3) การสื่อสารในชุมชน (LeP4) เข้าใจในความหลากหลายของภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในสังคม (LeW7) มีความรู้ภูมิปัญญาที่สามารถต่อยอดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ (LeW8) และมีวิธีการและกระบวนการจัดการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง (LeW9)

ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัว ประกอบด้วย ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (NeP1) การจัดทำประชาคมเพื่อเสนอความคิดเห็น (NeP2) การตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (NeP3) การประกอบธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (NeP4) การสนับสนุนจากภาครัฐ (NeG10) ภาคธุรกิจแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (NeB11) ภาคธุรกิจในชุมชนมีการดำเนินกิจการเพื่อสังคม (NeB12) ชุมชนมีการสนับสนุนธุรกิจที่ส่งเสริมการกระจายรายได้ของชุมชน (NeB13) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานพัฒนาสินค้าหรือบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทุกระดับ (NeB15) ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (NeE16) สถาบันการศึกษาส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจหมุนเวียน และการพัฒนาที่ยั่งยืน (NeE17) มีส่วนร่วมและเข้าใจบริบทเศรษฐกิจสูงวัยหรือ Silver Economy (NeE18)

ตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) ที่ยั่งยืน (SUS) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 6 ตัว ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานเอื้อต่อการดำรงชีวิต (SuE1) สภาพแวดล้อมปลอดภัย (SuE5) มีพื้นที่สาธารณะประโยชน์เพียงพอ (SuE6) การสนับสนุนให้เกิดพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม (SuE7) มีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี (SuE8) และการจัดการเกษตรกรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (SuE11) และได้เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้และตัวแปรแฝง ดังตาราง

ตารางที่ 6 สัมประสิทธิ์ผสมพันธุ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

	IVS1	IVS2	IVS5	IVP6	IVP7	IVP8	IVP9	IVP10	LeP1	LeP2	LeP3	LeP4	LeW7	LeW8	LeW9	NeP1	NeP2	NeP3	NeP4	NeG10	NeB11	NeB12	NeB13	NeB15	NeE16	NeE17	NeE18	SUE1	SUE5	SUE6	SUS7	SUS8	SUE11
IVS1	1																																
IVS2	0.63	1																															
IVS5	0.77	0.50	1																														
IVP6	0.61	0.48	0.78	1																													
IVP7	0.59	0.72	0.50	0.41	1																												
IVP8	0.62	0.35	0.77	0.71	0.43	1																											
IVP9	0.70	0.66	0.63	0.46	0.84	0.65	1																										
IVP10	0.79	0.57	0.83	0.63	0.70	0.67	0.82	1																									
LeP1	0.73	0.12	0.65	0.43	0.19	0.61	0.41	0.61	1																								
LeP2	0.60	0.34	0.68	0.51	0.21	0.59	0.40	0.47	0.62	1																							
LeP3	0.50	0.19	0.48	0.24	0.29	0.65	0.60	0.50	0.52	0.48	1																						
LeP4	0.64	0.31	0.75	0.61	0.29	0.79	0.58	0.62	0.65	0.66	0.82	1																					
LeW7	0.68	0.27	0.66	0.57	0.42	0.62	0.49	0.69	0.76	0.44	0.51	0.64	1																				
LeW8	0.34	0.13	0.64	0.73	0.09	0.62	0.17	0.44	0.43	0.40	0.32	0.68	0.63	1																			
LeW9	0.32	-0.01	0.53	0.50	-0.08	0.63	0.13	0.33	0.61	0.44	0.56	0.75	0.58	0.77	1																		
NeP1	0.87	0.61	0.70	0.54	0.56	0.58	0.68	0.73	0.72	0.65	0.50	0.67	0.71	0.38	0.33	1																	
NeP2	0.65	0.26	0.70	0.70	0.18	0.57	0.26	0.53	0.74	0.64	0.29	0.67	0.72	0.74	0.62	0.77	1																
NeP3	0.78	0.47	0.82	0.66	0.36	0.66	0.51	0.69	0.71	0.77	0.47	0.76	0.64	0.59	0.49	0.85	0.86	1															
NeP4	0.75	0.56	0.78	0.69	0.42	0.52	0.47	0.72	0.60	0.62	0.31	0.64	0.64	0.60	0.40	0.84	0.84	0.88	1														
NeG10	0.61	0.36	0.67	0.53	0.40	0.61	0.52	0.61	0.57	0.71	0.50	0.62	0.57	0.42	0.36	0.67	0.56	0.68	0.59	1													
NeB11	0.47	0.33	0.42	0.22	0.23	0.53	0.45	0.36	0.38	0.70	0.61	0.56	0.21	0.17	0.25	0.54	0.32	0.54	0.35	0.64	1												
NeB12	0.64	0.34	0.60	0.50	0.45	0.61	0.57	0.64	0.65	0.62	0.46	0.53	0.64	0.35	0.38	0.68	0.56	0.56	0.54	0.68	0.54	1											
NeB13	0.64	0.40	0.66	0.64	0.29	0.57	0.40	0.51	0.56	0.82	0.41	0.65	0.52	0.47	0.43	0.69	0.70	0.71	0.70	0.79	0.65	0.71	1										
NeB15	0.62	0.51	0.51	0.31	0.42	0.58	0.66	0.53	0.52	0.71	0.63	0.62	0.41	0.14	0.25	0.70	0.38	0.59	0.46	0.69	0.84	0.69	0.69	1									
NeE16	0.61	0.48	0.54	0.43	0.45	0.48	0.56	0.56	0.43	0.64	0.46	0.51	0.44	0.21	0.18	0.66	0.42	0.59	0.58	0.75	0.64	0.72	0.76	0.75	1								
NeE17	0.70	0.39	0.64	0.49	0.35	0.66	0.55	0.60	0.67	0.76	0.54	0.69	0.56	0.39	0.43	0.75	0.64	0.73	0.66	0.77	0.70	0.82	0.79	0.77	0.80	1							
NeE18	0.68	0.60	0.52	0.34	0.66	0.43	0.77	0.61	0.40	0.50	0.55	0.52	0.38	0.03	0.06	0.76	0.33	0.57	0.52	0.62	0.57	0.56	0.59	0.72	0.70	0.60	1						
SUE1	0.70	0.68	0.65	0.46	0.55	0.64	0.72	0.65	0.39	0.55	0.55	0.58	0.37	0.25	0.14	0.69	0.36	0.66	0.55	0.57	0.67	0.42	0.48	0.69	0.55	0.59	0.65	1					
SUE5	0.80	0.51	0.83	0.71	0.42	0.71	0.57	0.72	0.70	0.70	0.45	0.70	0.60	0.57	0.48	0.76	0.75	0.84	0.77	0.60	0.50	0.57	0.64	0.56	0.50	0.69	0.50	0.73	1				
SUE6	0.72	0.21	0.60	0.28	0.31	0.59	0.55	0.62	0.85	0.58	0.64	0.63	0.66	0.23	0.42	0.71	0.54	0.66	0.50	0.59	0.55	0.59	0.51	0.64	0.50	0.65	0.56	0.57	0.61	1			
SUS7	0.70	0.52	0.84	0.70	0.55	0.75	0.70	0.72	0.53	0.65	0.50	0.67	0.55	0.47	0.35	0.66	0.55	0.72	0.61	0.65	0.46	0.60	0.60	0.55	0.62	0.65	0.62	0.73	0.77	0.56	1		
SUS8	0.53	-0.06	0.65	0.48	0.11	0.67	0.31	0.54	0.86	0.55	0.46	0.60	0.70	0.56	0.64	0.52	0.70	0.60	0.46	0.48	0.34	0.59	0.46	0.40	0.27	0.54	0.19	0.34	0.65	0.72	0.54	1	
SUE11	0.67	0.17	0.74	0.63	0.16	0.68	0.32	0.57	0.80	0.68	0.44	0.69	0.61	0.61	0.61	0.64	0.82	0.80	0.67	0.56	0.46	0.52	0.62	0.43	0.38	0.63	0.31	0.51	0.81	0.69	0.64	0.82	1

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้จำนวน 33 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝงแต่ละตัวมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในทางบวก และมีค่ามากกว่า 0.50 และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่ในภาพรวม พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่ส่วนใหญ่มีค่าไม่เกิน 0.80 ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตัวแปรสังเกตได้มีระดับความสัมพันธ์ไม่สูงมากนัก (ไม่มีปัญหา Multicollinearity) จึงสามารถนำตัวแปรสังเกตได้ไปวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

การทดสอบตัวแบบโดยรวม

การทดสอบตัวแบบโดยรวมเป็นการทดสอบความเหมาะสมของตัวแบบสมการโครงสร้างโดยรวม โดยวิธี Bootstrap เพื่อหาดัชนีการทดสอบตัวแบบโดยรวม ซึ่งประกอบด้วย SRMR, d_{ULS} และ d_G

ตารางที่ 7 ดัชนีการทดสอบตัวแบบโดยรวม

ดัชนีการทดสอบตัวแบบโดยรวม	ค่าที่ได้	HI95	HI99
SRMR	.14	.05	.05
d_{ULS}	10.25	1.29	1.49
d_G	8.38	1.97	2.50

จากตารางที่ 7 พบว่า ดัชนีการทดสอบตัวแบบโดยรวม มีค่า SRMR = .14, d_{ULS} = 10.25 และ d_G = 8.38

การวิเคราะห์ตัวแบบการวัด

การวิเคราะห์ตัวแบบการวัด (Measurement model) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าเฒ่าเมือง (INV) สังคมและวัฒนธรรม (LED) เศรษฐกิจสูงวัย (NET) สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ตัวแบบการวัดของตัวแปรศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV)

ตัวแปร แฝง	ตัวแปร สังเกตได้	β	R^2	α	Jöreskog's ρ	Dijkstra- Henseler's ρ	AVE
INV	lnS1	.87	.76	.93	.94	.95	.68
	lnS2	.69	.48				
	lnS5	.90	.82				
	lnS6	.79	.62				
	lnP7	.74	.54				
	lnP8	.82	.67				
	lnP9	.85	.72				
	lnP10	.92	.84				

การวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ (Reliability)

จากตารางที่ 8 การวิเคราะห์ตัวแบบการวัดของตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV) พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized factor loading: β) ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกตได้มีค่ามากกว่า .70 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์กำหนด ยกเว้น lnS2 มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.69 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับ และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัว โดยมีความแปรปรวนที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรแฝง (R^2) อยู่ระหว่าง .48 ถึง .84

ความเชื่อถือได้จากสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (α) ของตัวแปรแฝงมีค่าเท่ากับ .93, Jöreskog's ρ มีค่าเท่ากับ .94 และ Dijkstra-Henseler's ρ มีค่าเท่ากับ .95 ซึ่งมากกว่า .70 แสดงว่าตัวแบบแฝง INV มีความเชื่อถือได้

ความสมเหตุสมผลเชิงลู่เข้า (Convergent validity)

จากตารางที่ 8 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average variance extracted: AVE) มีค่าเท่ากับ .68 ซึ่งมากกว่า .50 แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้มีความสอดคล้องกับตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV)

จากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ ตัวแบบการวัด (Measurement model) ความเชื่อถือได้ (Reliability) และความสมเหตุสมผลเชิงลู่เข้า (Convergent validity) ในทุกตัวแปรแฝง ได้แก่ ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) แฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS)

ความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก (Discriminant validity)

การวิเคราะห์ความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก ระหว่างศักยภาพวัยเก่าเกลาเมือง (INV) สังคมและวัฒนธรรม (LED) เศรษฐกิจสูงวัย (NET) สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) ได้ผลดังตารางเมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงและรากที่สองของค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่สกัดได้ และตารางเมทริกซ์ Heterotrait-monotrait (HTMT) ดังตารางที่ 9 และตารางที่ 10

ตารางที่ 9 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงและรากที่สองของค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่สกัดได้

ตัวแปรแฝง	INV	LED	NET	SUS
INV	.68			
LED	.56	.65		
NET	.67	.65	.69	
SUS	.72	.72	.69	.71

หมายเหตุ * ตัวเลขหนาตามแนวทแยงคือรากที่สองของ AVE

จากตารางที่ 22 พบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ระหว่าง .56 ถึง .72 โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุดคือตัวแปรแฝง INV กับตัวแปรแฝง SUS และตัวแปรแฝง LED กับตัวแปรแฝง SUS มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .72 รองลงมาคือตัวแปรแฝง NET กับตัวแปรแฝง SUS มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .69 ตัวแปรแฝง INV กับตัวแปรแฝง NET มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .67 ตัวแปรแฝง LED กับตัวแปรแฝง NET มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .65 และตัวแปรแฝง INV กับตัวแปรแฝง LED มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .56

ความสมเหตุสมผลเชิงจำแนกระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ตัวแปรแฝง INV กับ LED ตัวแปรแฝง INV กับ NET มีรากที่สองของ AVE มากกว่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงแต่ละตัว ส่วนตัวแปรแฝง INV กับ SUS ตัวแปรแฝง LED กับ NET ตัวแปรแฝง LED กับ SUS และตัวแปรแฝง NET กับ SUS มีรากที่สองของ AVE น้อยกว่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงแต่ละตัว แสดงว่าตัวแปรแฝงคู่ดังกล่าวอาจมีปัญหาความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก

ตารางที่ 10 เมทริกซ์ Heterotrait-monotrait (HTMT)

ตัวแปรแฝง	INV	LED	NET	SUS
INV	1			
LED	.75	1		
NET	.84	.83	1	
SUS	.87	.91	.88	1

จากตารางที่ 10 ความสมเหตุสมผลเชิงจำแนกระหว่างตัวแปรแฝง INV, LED, NET และ SUS พบว่า ตัวแปรแฝง INV กับ LED ตัวแปรแฝง INV กับ NET และตัวแปรแฝง LED กับ NET มีค่า HTMT น้อยกว่า .85 (Henseler et al., 2015) แสดงว่าตัวแปรแฝงคู่เหล่านี้มีความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก ขณะที่ตัวแปรแฝง INV กับ SUS ตัวแปรแฝง LED กับ SUS และ NET กับ SUS มีค่า HTMT มากกว่า .85 แสดงว่าตัวแปรแฝงคู่เหล่านี้ไม่มีความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก

ข้อสังเกตจากการจับคู่ตัวแปร พบว่าปรากฏการณ์ทางสถิตินั้น ตัวแปรศักยภาพของวัยเก๋า เกลาเมือง หรือ พฤติกรรมการลงมือทำและบทบาทของผู้สูงอายุ (ตัวแปร INV) กับความยั่งยืนของสภาพแวดล้อม (SUS) มีค่า HTMT เกิน .85 ซึ่งไม่มีความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก อาจเป็นเพราะว่า ในบริบทของเชียงราย "ตัวผู้สูงอายุ" กับ "สภาพแวดล้อมของเมือง" ถูกมองว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ผู้สูงอายุไม่ได้มองว่าสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนคือสิ่งก่อสร้างที่รัฐจัดหาให้ แต่พวกเขามองว่าสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อมีพฤติกรรมการเฝ้าเมืองหรือการลงมือดูแลของพวกเขา (INV) หนุนเสริมอยู่ สองสิ่งนี้จึงหลอมรวมกันจนแยกไม่ออกในเชิงความรู้สึก

นอกจากนั้น รายคู่ของมิติด้านสังคม/วัฒนธรรม การส่งต่อภูมิปัญญา (LED) กับสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) มีค่า HTMT เกิน .85 ซึ่งให้เห็นว่า ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อม ภายใต้อาณัติในเชียงราย ผูกติดอยู่กับมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่น ผู้สูงอายุมองว่าเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืน (SUS) ไม่ใช่เมืองที่มีเพียงแค่เทคโนโลยีหรือตึกรามบ้านช่องที่ทันสมัย แต่ต้องเป็นเมืองที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรม มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย และมีพื้นที่สังคม (LED) รองรับวิถีชีวิตดั้งเดิม

รวมถึง เศรษฐกิจสูงวัย (NET) ทับซ้อนกับ สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย ทักษะการสร้างรายได้ (NET) กับสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) มีค่า HTMT เกิน .85 ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า ภาพความเป็นจริงของคำกล่าวที่ว่า **"ปากท้องและความยั่งยืนแยกกันไม่ขาด"** โดยมีคำกล่าวจากบทสัมภาษณ์และเวทีสนทนากลุ่มที่ว่า **"...จะพัฒนาใคร (การเฝ้าเมือง) ต้องอึมนอนอุ่นหรือยัง..."** ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจเป็นเพราะผู้สูงอายุประเมินว่า เมืองจะมีสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนและน่าอยู่ยาวนานได้ (SUS) ประชากรสูงวัยในเมืองนั้นต้องมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีรายได้ มี

อาชีพพึ่งพาตนเองได้ และสามารถนำทักษะประสบการณ์มาสร้างมูลค่าเพิ่มได้ด้วย (NET) หากเศรษฐกิจในครัวเรือนของสูงวัยไม่ดี ความยั่งยืนของเมืองในภาพรวมก็ไม่าาจเกิดขึ้นจริง

4. การวิเคราะห์ตัวแบบโครงสร้าง

การวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ เป็นการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ บริบทจังหวัดเชียงราย โดยมีตัวแปรแฝงนัยศักยภาพวัยเก่าเกลาเมือง (INV) สังคมและวัฒนธรรม (LED) ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) เป็นตัวแปรแฝงภายใน ได้ผลการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุของนวัตกรรมชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย (Structural Equation Modeling: SEM แบบ PLS-SEM) ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 สัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	β	f^2	SE	ค่าสถิติ	p	R^2
INV	LED	.26	.08	0.08	3.43	<.01	.69
	NET	.60	.42	0.08	7.14	<.01	
SUS	INV	.39	.27	0.08	4.61	<.01	.83
	LED	.40	.31	0.06	6.90	<.01	
	NET	.19	.05	0.10	1.97	.049	

จากตารางที่ 24 พบว่า สัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรแฝงที่มีความแตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประกอบด้วย ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) ($\beta=.26$) มีขนาดผลกระทบ (f^2) เท่ากับ .08 และตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) ($\beta=.60$) มีขนาดผลกระทบ (f^2) เท่ากับ .42 ส่งผลต่อตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าเกลาเมือง (INV) โดยมีความแปรปรวนที่อธิบายได้ (R^2) เท่ากับ .69

และตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าเกลาเมือง (INV) ($\beta=.39$) มีขนาดผลกระทบ (f^2) เท่ากับ .27 ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) ($\beta=.40$) มีขนาดผลกระทบ (f^2) เท่ากับ .31 และตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) ($\beta=.19$) มีขนาดผลกระทบ (f^2) เท่ากับ .05 ส่งผลต่อตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) โดยมีความแปรปรวนที่อธิบายได้ (R^2) เท่ากับ .83

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในตัวแทนเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

ตัวแปรเชิงสาเหตุ	ตัวแปรตาม					
	INV			SUS		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
INV	-	-	-	.39*	-	.39*
LED	.26*	-	.26*	.40*	.10*	.50*
NET	.60*		.60*	.19*	.24*	.43*

หมายเหตุ DE คืออิทธิพลทางตรง (Direct effect) IE คืออิทธิพลทางอ้อม (Indirect effect)

และ TE คืออิทธิพลรวม (Total effect)

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 25 แสดงอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรแฝงในตัวแทนเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ บริบทจังหวัดเชียงรายได้ดังนี้

ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) มีอิทธิพลทางบวกต่อศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ .26

ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) มีอิทธิพลทางบวกต่อตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ .60

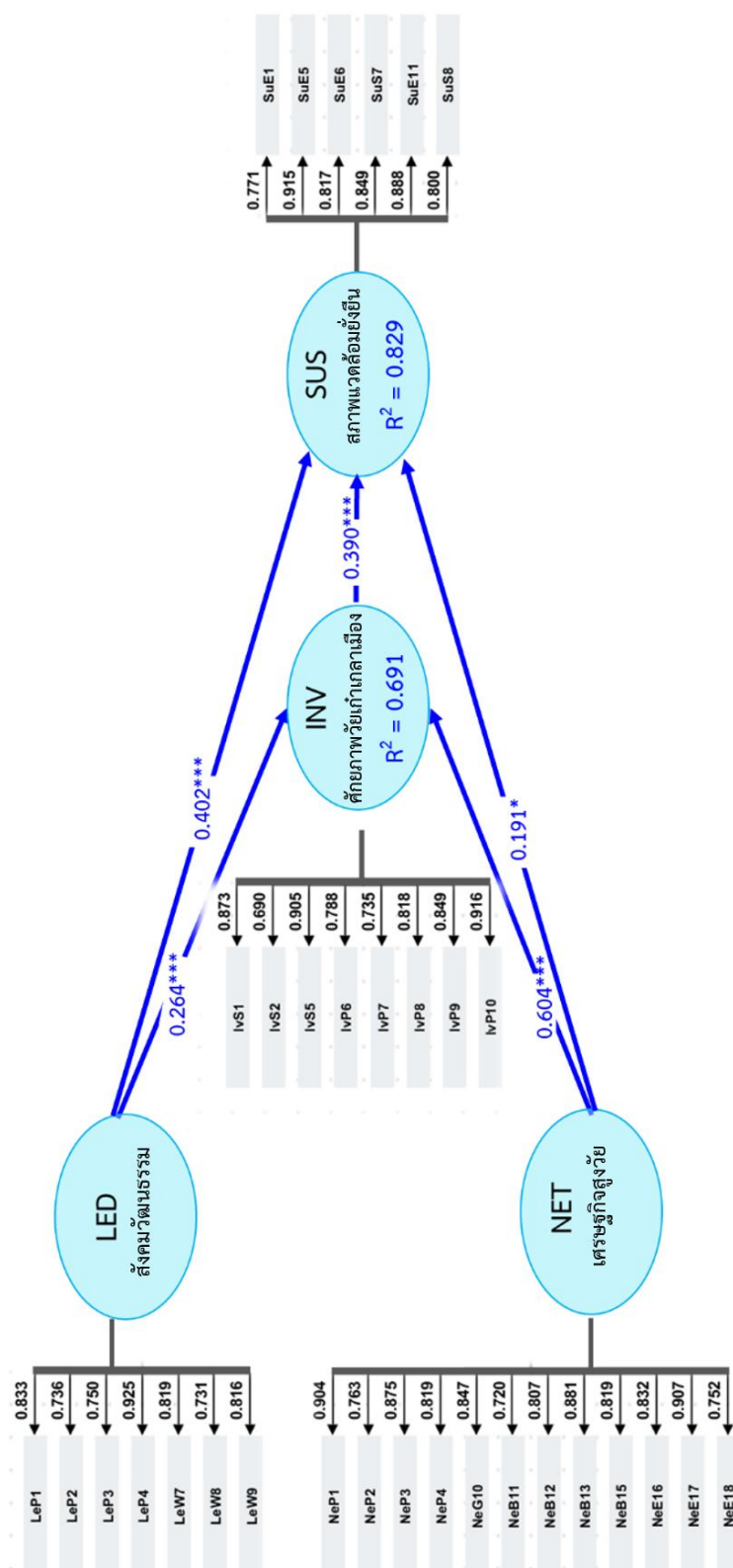
ตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก่าেলাเมือง (INV) มีอิทธิพลทางบวกต่อตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ .39

ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) มีอิทธิพลทางบวกต่อตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .40 อิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .10 และอิทธิพลรวมเท่ากับ .50

ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) มีอิทธิพลทางบวกต่อตัวแปรแฝงสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .19 อิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .24 และอิทธิพลรวมเท่ากับ .43

และสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ในตัวแทนสมการโครงสร้าง “ตัวแทนเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่” ดังนี้

ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองสีเขียวที่น่าอยู่

ภาพที่ 5 ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองสีเขียวที่น่าอยู่

จากตัวแบบสมการโครงสร้างตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ พบว่า ตัวแปรแฝงเศรษฐกิจสูงวัย (NET) เป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลรวมต่อ ศักยภาพวัยเก๋ากาเมือง (INV) สูงที่สุด ($\beta = 0.60$, $p < 0.05$ ในขณะที่ ตัวแปรแฝงสังคมและวัฒนธรรม (LED) เป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลรวมต่อ สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) สูงที่สุด ($\beta = 0.50$, $p < 0.05$) โดยส่งอิทธิพลผ่านมายังตัวแปรแฝงศักยภาพวัยเก๋ากาเมือง (INV) ในฐานะตัวแปรส่งผ่านในโมเดลเชิงสาเหตุ “ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่” ครั้งนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุด้วยแนวคิด 5 อ.

คณะผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและกลไกอาสาสมัครวัยเก๋ากา ที่มุ่งเน้นการบูรณาการอาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และงานอาสาสมัคร เข้ากับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย

การจัดเวทีถอดบทเรียนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนผู้สูงอายุจากชมรมต่างๆ แกนนำชุมชน และเจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นและประเมินแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและกลไก “อาสาสมัครวัยเก๋ากา” ที่มุ่งเน้นการบูรณาการแนวคิด 5อ. อันได้แก่ อาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และงานอาสาสมัคร เข้ากับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย (Age-Friendly City) ผลจากการสนทนากลุ่มและการถอดบทเรียนเชิงลึกสะท้อนให้เห็นว่า บริบทเชิงพื้นที่ของเมืองเชียงรายมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุต่างตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพในตนเอง พร้อมทั้งจะปรับเปลี่ยนบทบาทจากเดิมที่เป็นเพียงผู้รับการสงเคราะห์ไปสู่การเป็น “พลังขับเคลื่อนเมือง” (Active Agent) ทว่ายังคงเผชิญข้อจำกัดสำคัญด้านโอกาสในการเข้าถึงระบบการตัดสินใจเชิงนโยบาย และความปลอดภัยของโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพที่ยังไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุอย่างเต็มที่

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากเวทีถอดบทเรียนนี้ให้ผลที่สอดคล้องและสนับสนุนข้อมูลทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในมิติด้านการลงมือปฏิบัติ (Implementation) ที่คะแนนสถิติของแนวคิด 5อ. อยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักระบุตรงกันว่า กิจกรรมการมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้และการร่วมงานอาสาสมัคร เป็นแกนหลักที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าทางสังคม อย่างไรก็ตาม ผลการรับฟังเสียงสะท้อนจากพื้นที่ได้ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางสถิติที่เกิดปัญหาความทับซ้อนเชิงมนิทัศน์ (ค่า HTMT เกิน .85) ระหว่างตัวแปรศักยภาพวัยเก๋ากาเมือง (INV) สังคมและวัฒนธรรม (LED) เศรษฐกิจสูงวัย (NET) กับสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้คำอธิบายเชิงลึกว่า

ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมในเมืองเชียงรายนั้น ไม่สามารถแยกขาดจากวิถีชีวิต ปากท้อง หรือ กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุได้ เมืองจะน่าอยู่และยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อผู้สูงอายุมีรายได้ที่มั่นคงจากการพึ่งพาตนเอง (NET) ได้รับการโอบอุ้มด้วยพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนต่างวัย (LED) และ สอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์ลงมือดูแลเมืองของตัวผู้สูงอายุเอง (INV) นอกจากนี้ ผลสถิติที่ชี้ว่ามีมิติด้าน สภาพแวดล้อมกายภาพและระดับการร่วมตัดสินใจ (Decision-Making) มีคะแนนต่ำที่สุด ได้รับการ ยืนยันจากเวทีถอดบทเรียนว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดพื้นที่ในการใช้อำนาจร่วมบริหารจัดการ งบประมาณพัฒนาท้องถิ่น และมักประสบอุบัติเหตุจากทางเท้าที่ไม่เรียบรวมถึงระบบขนส่งสาธารณะ ที่ไม่รองรับอารยสถาปัตย์กรรม

ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างบทบาท "วัยเก๋าเกลาเมือง" ให้สอดคล้องกับผลสถิติและเสียงสะท้อน จากเวทีถอดบทเรียน ที่ระบุว่าผู้สูงอายุพร้อมเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อน (Active Agent) แต่ยังติดข้อจำกัด เชิงโครงสร้างและทางกายภาพ คณะผู้วิจัยขอเสนอแนวทางจำแนกตาม แนวคิด 5อ. ในแต่ละมิติ ดังนี้

1. อ. อาชีพ (Economy & Income)

โจทย์จากพื้นที่ พบว่า ข้อมูลสถิติชี้ว่าผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพื่อพึ่งพาตนเอง ($M = 3.80$) และมีปัญหาความทับซ้อนกับความยั่งยืนของเมือง ($HTMT > 0.85$)

แนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุพร้อมเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อน ประกอบไปด้วย 2 ประเด็น คือ

- 1.1 เปลี่ยนจาก "ผู้รับการฝึก" เป็น "ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม" ยกกระดับจากแค่ การฝึกอาชีพงานฝีมือชั่วคราวของรัฐ ไปสู่การจัดตั้ง "วิสาหกิจชุมชนวัยเก๋า" โดย ให้ผู้สูงอายุนำทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของเชียงราย (เช่น งานผ้าทอ งานจักสาน อาหารพื้นเมือง) มาสร้างมูลค่าเพิ่ม
- 1.2 สร้างพื้นที่ตลาดที่เป็นมิตร (Silver Market) จัดสรรพื้นที่สาธารณะหรือตลาดนัดท้องถิ่นฟรี เพื่อให้ผู้สูงอายุนำสินค้ามาจำหน่าย สร้างรายได้และเกิดการ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในเมือง

2. อ. อาหาร (Food Security)

โจทย์จากพื้นที่ พบว่า คะแนนด้านความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับมาก ($M = 3.65$) และ ผูกโยงกับมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

2.1 ขับเคลื่อน "เกษตรกรรมคนเมือง" (Urban Farming)

ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุร่วมกันเปลี่ยนพื้นที่รกร้างในชุมชนหรือพื้นที่ว่างของท้องถิ่น ให้เป็นสวนผักอินทรีย์ชุมชน

2.2 ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการชุมชน โดยสามารถยกระดับผู้สูงอายุที่มีความรู้มาเป็นแกนนำในการทำอาหารปลอดภัยสำหรับศูนย์เด็กเล็กหรือระบบปันโตชุมชนสำหรับผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือนยกระดับสุขภาพ และสร้างระบบอาหารที่พึ่งพาตนเองได้ในเมืองเชียงราย

3. อ. ออกกำลังกาย (Health & Well-being)

โจทย์จากพื้นที่ พบว่า คะแนนพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกายสูง (M = 3.70) แต่ติดขัดที่ "มิติด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ" ต่ำที่สุด (M = 3.35) ทางเท้า โครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงพื้นที่สาธารณะยังไม่เอื้ออำนวย

มีแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุ ดังนี้

3.1 ผู้ร่วมทางและออกแบบพื้นที่สาธารณะ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมเดินสำรวจและชี้เป้าจุดเสี่ยงในเมือง เพื่อร่วมออกแบบ "สวนสาธารณะและทางเดินที่เป็นมิตรกับผู้สูงวัย" (Age-Friendly Parks) ตลอดจนพื้นที่หรือบริการสาธารณะอื่นๆ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.2 แกนนำผู้นำต้น/ออกกำลังกายตาราง 9 ช่อง

ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีทำหน้าที่เป็นผู้นำในการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยในชุมชน โดยท้องถิ่นสนับสนุนอุปกรณ์และพื้นที่ที่ปลอดภัย

4. อ. ออมเงิน (Financial Security & Risk Management)

โจทย์จากพื้นที่ พบว่า คะแนนด้านการออมและการจัดการความเสี่ยงต่ำที่สุดในกลุ่ม 5อ. (M = 3.51) และความปลอดภัยทางเทคโนโลยี/ภัยออนไลน์ยังคงเป็นความเสี่ยง จึงมีแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุ สอดคล้องกับประสบการณ์ร่วมในชุมชนและเปิดเวทีระดมสมองจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

4.1 สัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการชุมชนวัยเก๋า

ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่บริหารจัดการโดยผู้สูงอายุเอง เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนยามฉุกเฉินและสร้างหลักประกันในชีวิต

4.2 จับคู่ต่างวัยสอนการเงินและดิจิทัล (Intergenerational Learning)

4.3 จัดกิจกรรมร่วมกับคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นใหม่ช่วยสอนการใช้แอปพลิเคชันธนาคารและการรู้เท่าทันภัยโกงออนไลน์ บูรณาการร่วมกับการที่ผู้สูงอายุสอนสัจจะและการออมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตอบโจทย์การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย

5. อ. งานอาสาสมัคร (Civic Participation & Volunteering)

โจทย์จากพื้นที่ พบว่า คะแนนงานอาสาสมัครอยู่ในระดับมาก ($M = 3.67$) แต่พบว่ามีความเฉลี่ยระดับการร่วมตัดสินใจ ยังต่ำที่สุด ($M = 3.42$) ดังนั้นจึงมีแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุ ดังนี้

- 5.1 จัดตั้งกลไก "อาสาสมัครวัยเก๋าสากลเมือง" ยกระดับจากอาสาสมัครทั่วไป ไปสู่เครือข่ายภาคประชาสังคมที่ใช้ระบบแพลตฟอร์มดิจิทัลท้องถิ่นในการแจ้งเหตุ ทำหน้าที่ตรวจสอบความโปร่งใสและประสิทธิภาพของโครงการรัฐ เช่น ศูนย์ Day Care หรือการปรับสภาพบ้านผู้สูงอายุ
- 5.2 โควตาการมีส่วนร่วมในบอร์ดท้องถิ่น ผลักดันให้แกนนำอาสาสมัครผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนในคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการพัฒนาเทศบาล/อบต. เพื่อให้มีเสียงและมีสิทธิ์ใน "กระบวนการตัดสินใจจัดสรรงบประมาณ" ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ร่วมรับฟังหรือผู้ลงแรงปฏิบัติการอย่างเดียวอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะและสรุปแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุด้วยแนวคิด 5อ. จากผู้ให้ข้อมูลหลัก มุ่งเน้นไปที่การทลายข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและยกระดับศักยภาพผ่าน 3 ยุทธศาสตร์หลัก ประการแรกคือการส่งเสริม "อาชีพ และการออมเงิน" โดยรัฐต้องเปลี่ยนจากศูนย์ฝึกอาชีพชั่วคราวไปสู่การสนับสนุนทุนหมุนเวียนและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนวัยเก๋านำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่ม พร้อมทั้งจัดหลักสูตรการออมและการบริหารความเสี่ยงทางการเงินเพื่อความมั่นคงระยะยาว ประการที่สองคือการบูรณาการ "อาหาร และการออกกำลังกาย" ผ่านการสร้างพื้นที่เกษตรกรรมคนเมือง (Urban Farming) เพื่อความมั่นคงทางอาหารควบคู่ไปกับการจัดพื้นที่สีเขียวที่ปลอดภัยเอื้อต่อการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย และประการสุดท้ายคือการยกระดับ "งานอาสาสมัคร" ด้วยการจัดตั้งกลไก "อาสาสมัครวัยเก๋าสากลเมือง" ที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ดูแลผู้ป่วยติดเตียงหรือสิ่งแวดล้อม แต่ได้รับการผลักดันให้เข้าสู่สัดส่วนคณะกรรมการท้องถิ่นหรือ "สภาผู้สูงอายุเมืองเชียงราย" เพื่อให้ผู้สูงวัยได้ใช้อำนาจในกระบวนการตัดสินใจ ร่วมวางแผนงบประมาณ และใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการติดตามตรวจสอบโครงการของรัฐ อันเป็นการเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดพดพลัง (Active Ageing) ไปสู่การสร้างเมืองที่ยั่งยืน เป็นมิตร และเท่าเทียมสำหรับประชากรทุกช่วงวัยอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงราย นำอยู่ พบว่า ในภาพรวมผู้สูงอายุมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.92$, $S.D. = 0.45$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับการร่วมปฏิบัติการ (แนวคิด 5อ.) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($M = 4.15$, $S.D. = 0.38$) โดยเฉพาะในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสม รองลงมาคือ ระดับการร่วมปรึกษาหารือ ในการประชุมร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบเมือง ($M = 3.88$, $S.D. = 0.52$) และ ระดับการให้ข้อมูลและความคิดเห็น ตามลำดับ ขณะที่ ระดับการร่วมตัดสินใจ ในการมีบทบาทในคณะกรรมการหรือกลไกขับเคลื่อนระดับท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.42$, $S.D. = 0.61$)

ผลการประเมินระดับการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋ากেলাเมือง พบว่า มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ประสบความสำเร็จสูงที่สุด ($M = 4.20$, $S.D. = 0.41$) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ระบุว่ามีความสำเร็จในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัย รองลงมาคือ มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย ที่สร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรม ถัดมาคือ มิติด้านการรู้เท่าทันเทคโนโลยี ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการป้องกันภัยออนไลน์ สำหรับ มิติด้านสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) เกี่ยวกับทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะ และระบบขนส่งที่สะดวก พบว่ามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.35$, $S.D. = 0.68$) สะท้อนว่าเมืองเชียงรายยังคงต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพเพิ่มเติมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

และผลการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมและความเป็นเมืองนำอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืน โดยใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน พบว่า จากการทดสอบความเที่ยงตรงภายใน $IL = 0.72$ $CR = 0.84$ ความเที่ยงตรงเชิงลู่เข้า $= 0.61$ และความเที่ยงตรงเชิงจำแนก $= 0.90$ การทดสอบตัวแบบเชิงสาเหตุ พบว่า ปัจจัยด้านศักยภาพบุคคล และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัว มีอิทธิพลเชิงบวกโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขับเคลื่อนเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($\beta = .42$ และ $\beta = .38$ ตามลำดับ) และส่งอิทธิพลทางอ้อมไปยัง ความเป็นเมืองนำอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืน โดยตัวแบบเชิงสาเหตุสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นเมืองนำอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืนได้ร้อยละ 64.5 ($R^2 = 0.645$, $F = 38.45$, $p < 0.01$) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นความสอดคล้องของโมเดลผ่านเกณฑ์การพิจารณาในระดับดีมาก

จากผลการวิเคราะห์ความสมเหตุสมผลเชิงจำแนก (Discriminant Validity) พบข้อสังเกตสำคัญในกลุ่มคู่ตัวแปรที่เชื่อมโยงกับ มิติด้านสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) ได้แก่ ศักยภาพวัยเก่าเกลาเมือง (INV), สังคมและวัฒนธรรม (LED) และเศรษฐกิจสูงวัย (NET) ที่มีค่า HTMT สูงเกินกว่าเกณฑ์ .85 ซึ่งแสดงถึงความทับซ้อนเชิงมนทัศน์อย่างมีนัยสำคัญ

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายในเชิงยุทธศาสตร์ได้ว่า ในบริบทของการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุไม่ได้มองว่าสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน (SUS) เป็นเพียงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่แยกส่วนอยู่ลำพัง แต่เป็นมนทัศน์ที่หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกับวิถีชีวิตในทุกมิติ กล่าวคือ ความยั่งยืนของเมืองจะเกิดขึ้นได้ ต้องผูกติดกับพฤติกรรมการณ์ลงมือมีส่วนร่วมของศักยภาพวัยเก่า (INV) ต้องได้รับการโอบอุ้มด้วยมิติทางสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างวัย (LED) ตลอดจนต้องขับเคลื่อนควบคู่ไปกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาตนเองได้ของผู้สูงอายุ (NET) ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นในเชิงพื้นที่นี้เอง ที่ส่งผลให้ในทางสถิติตัวแปรแฝงเหล่านี้สะท้อนพฤติกรรมการณ์ตอบที่ซ้อนทับกัน และขาดความสมเหตุสมผลเชิงจำแนกตามเกณฑ์ดั้งเดิมของสถิติพารามิเตอร์

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำเสนอความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลสถิติ ผลการศึกษาเชิงพื้นที่ และแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืน โดยบูรณาการร่วมกับกรอบแนวคิดสากลและแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติของไทย อภิปรายผลด้วยแนวคิดหลักที่ใช้ ได้แก่ วัยเก่าเกลาเมือง การมีส่วนร่วม เมืองน่าอยู่ และรูปแบบของเมืองที่เป็นมิตร ตลอดจนการศึกษาศักยภาพผู้สูงอายุ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษา สถานการณ์และพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ ยั่งยืน (วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 1) จึงมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยที่สะท้อนถึง การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม ที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 3) ในด้านการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยกรอบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่ครอบคลุมใน 4 มิติหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสากลและบริบทเชิงนโยบายของประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

มิติแรกคือ กระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด "บันไดการมีส่วนร่วม" ของ Arnstein (1969) ที่เน้นย้ำถึงการยกระดับบทบาทประชาชนจากผู้รับข้อมูลไปสู่การร่วมตัดสินใจและเป็นผู้มีบทบาทนำ รวมถึงแนวคิดของ Friedmann (1992) ที่เสนอให้ดึงประสบการณ์อันหลากหลายของผู้สูงอายุมาใช้ในการออกแบบเมือง ในบริบทของประเทศไทย แนวคิด

นี้ได้รับการตอบรับและบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2580) ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 ว่าด้วยการเพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุ โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้ง "สภาผู้สูงอายุ" และผลักดันให้ตัวแทนผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาล เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และจัดสรรงบประมาณท้องถิ่นในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองโดยตรง เช่น การปรับปรุงสภาพทางเท้า และการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่เอื้อต่อการเดินทาง

มิติต่อมาคือ การลงมือปฏิบัติ (Implementation) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านผู้สูงอายุจาก "ผู้รับบริการ" ไปสู่การเป็น "ผู้ลงแรงและร่วมขับเคลื่อน" สอดคล้องกับแนวคิดพหุพลัง (Active Ageing) ของ Walker (2006) และองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยและสร้างผลประโยชน์ให้แก่สังคมโดยรวม มิติดังนี้ปรากฏชัดในนโยบายของประเทศไทยผ่านมาตรการส่งเสริมการทำงานและการมีรายได้ของผู้สูงอายุ รวมถึงการเติบโตของ "โรงเรียนผู้สูงอายุ" (Aging School) ทั่วประเทศ ซึ่งกลไกเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ให้ความรู้ แต่ยังเป็นพื้นที่เปิดที่เอื้อให้ผู้สูงอายุนำศักยภาพและประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมาแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ในฐานะวิทยากรชุมชนหรือจิตอาสา เพื่อร่วมดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง

สำหรับมิติที่สามคือ การรับผลประโยชน์ (Benefit-Sharing) ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญในการสร้างความเท่าเทียมและถ่วงน้ำหนัก สอดรับกับแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) เพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรที่หลากหลายในเมืองที่เป็นมิตรกับทุกช่วงวัย ในเชิงนโยบาย ประเทศไทยได้กำหนดความคุ้มครองนี้ไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1 ของแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ที่มุ่งเตรียมความพร้อมและความคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ ครอบคลุมทั้งการจัดสรรเบี้ยยังชีพที่เป็นธรรม การเข้าถึงระบบสาธารณสุขทางไกล (Telemedicine) ตลอดจนมาตรการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ผลลัพธ์จากการพัฒนาเมืองและการจัดบริการสาธารณะได้รับการกระจายตัวอย่างทั่วถึง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับผู้สูงอายุทุกคน

มิติสุดท้ายคือ การติดตามและตรวจสอบ (Monitoring & Evaluation) อันเป็นรากฐานของการสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) และความยั่งยืนของเมืองตามแนวคิดของ Friedmann (1992) ที่พลเมืองต้องมีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ มิติดังนี้สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ในระดับท้องถิ่นของไทย โดยมีกลไกภาคประชาชนที่เข้มแข็งอย่าง "ชมรมผู้สูงอายุ" ซึ่งจัดตั้งขึ้นในทุกหมู่บ้านและชุมชน ทำหน้าที่เป็นหูเป็นตาและเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมในการร่วมติดตามประเมินผลประสิทธิภาพและความ

โปร่งใสของโครงการภาครัฐ เช่น การดำเนินงานของศูนย์ดูแลผู้สูงอายุกลางวัน (Day Care) เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดบริการสาธารณะเป็นไปอย่างคุ้มค่าและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนของผู้สูงอายุและทุกช่วงวัยอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น ผลการศึกษาและแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืน มีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบผ่านกรอบการมีส่วนร่วม 4 มิติหลักที่เชื่อมโยงแนวคิดสากลเข้ากับบริบทนโยบายของไทย เริ่มจากกระบวนการตัดสินใจ มุ่งยกระดับสู่การเป็นผู้มีบทบาทนำตามแนวคิดของ Arnstein (1969) และ Friedmann (1992) ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (ยุทธศาสตร์ที่ 2) ในการขับเคลื่อน "สภาผู้สูงอายุ" และคณะกรรมการท้องถิ่นเพื่อร่วมจัดสรรงบประมาณที่กระทบต่อวิถีชีวิตโดยตรง ตลอดจน การลงมือปฏิบัติ ที่เปลี่ยนผู้สูงอายุเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนตามหลัก Active Ageing (Walker, 2006; WHO, 2002) ผ่านมาตรการสร้างรายได้และโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อดึงศักยภาพมาเป็นทุนทางสังคม ขณะที่ด้านการรับผลประโยชน์ มุ่งสร้างความเท่าเทียมตามหลัก Universal Design ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ของแผนชาติฯ ในการคุ้มครองสิทธิ จัดสรรเบี้ยยังชีพ และการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของกระทรวง พม. เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และท้ายที่สุดคือด้านการติดตามและตรวจสอบ เพื่อสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของเมืองตามแนวคิดของ Friedmann (1992) ภายใต้หลักธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยอาศัยกลไกชมรมผู้สูงอายุ เป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมในการตรวจสอบความโปร่งใสและประสิทธิภาพของโครงการภาครัฐอย่างยั่งยืน ทั้งหมดสื่อถึงกลไกการมีส่วนร่วมอย่างครบวงจรสามารถกล่าวได้ถึงปัจจัยเชิงสาเหตุขององค์ประกอบสำคัญต่อ “วัยเก๋าেলাเมือง” คือกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

รวมถึง ผลการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋าেলাเมือง (วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2) พบว่า โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 13.7 ของประชากรทั้งหมด กลุ่มนี้ถือเป็นวัยเก๋า ที่ยังมีศักยภาพและพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ มีข้อค้นพบความน่าสนใจในประเด็นมิติด้านโครงสร้างประชากร จังหวัดเชียงรายยังมีความหลากหลายในเชิงพื้นที่และมิติทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการที่ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ใหญ่ที่สุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.07 ของแรงงานทั้งหมดในจังหวัด อีกทั้งยังมีความโดดเด่นในฐานะพื้นที่ที่พัฒนาธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ส่งผลให้รูปแบบการเข้าถึงสวัสดิการและการพึ่งพาตนเองมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละอำเภอ แม้ว่าจังหวัดเชียงรายจะมีอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุอยู่ที่ 40.35 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่ร้อยละ 31.1 สะท้อนถึงภาระในการดูแลที่เพิ่มขึ้นของวัยแรงงานในพื้นที่ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือเชียงรายกลับมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ต้องการผู้ดูแล ต่ำที่สุดในประเทศเพียงร้อยละ 2.06 หรือประมาณ 6,062 คนเท่านั้น ตัวเลข

นี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการพึ่งพาตนเองที่สูงมากของผู้สูงวัยในท้องถิ่น ตลอดจนความเข้มแข็งของระบบการดูแลกันเองภายในชุมชน ตลอดจนผลศึกษาและแนวทางการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืน สามารถนำมาอภิปรายร่วมกับทิศทางนโยบายในปัจจุบันได้ว่า การพัฒนาเมืองที่เอื้อต่อทุกช่วงวัยจำเป็นต้องอาศัยกลไก "การใช้ชุมชนเป็นฐาน" (Community-based Approach) เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนวัยเก่าแก่เมือง มิติการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ กระบวนการตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ ในมิติด้านการลงมือปฏิบัติ (Implementation) และการรับผลประโยชน์ (Benefit-Sharing) อย่างเด่นชัด ผ่านการสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพส.) ในระดับพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและการฝึกอาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดพลวัตพลัง (Active Ageing) ของ Walker (2006) และ WHO (2002) ที่มุ่งแปรเปลี่ยนศักยภาพของผู้สูงอายุให้เป็นทุนทางสังคมที่สามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือชุมชนได้

นอกจากนี้ การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล ยังสอดคล้องกับนโยบายปัจจุบันในด้านการพัฒนาระบบข้อมูลและแพลตฟอร์มดิจิทัลในระดับท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งเครื่องมือทางเทคโนโลยีนี้จะช่วยเข้ามาเติมเต็ม มิติด้านกระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making) และการติดตามและตรวจสอบ (Monitoring & Evaluation) โดยทำให้เครือข่ายสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ ส่งผลให้การตัดสินใจเชิงนโยบายและการจัดสรรงบประมาณมีความแม่นยำ (Data-driven Decision Making) ตอบโจทย์ความต้องการที่หลากหลายตามแนวคิดของ Friedmann (1992) อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบางได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมและถ้วนหน้า สามารถเข้าถึงการดูแล การสงเคราะห์ และการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในยามเกิดภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉินได้อย่างทันทั่วที่ตามหลักธรรมาภิบาล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลวิจัย

1.1 เร่งจัดช่องว่างเชิงกายภาพด้วยการใช้ประสบการณ์ผู้สูงวัยเป็นศูนย์กลาง

เนื่องจากผลการวิจัยมิติด้านสภาพแวดล้อม (Age-Friendly) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดและอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.35$) สวนทางกับมิติด้านสังคม วัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับมาก หน่วยงานพัฒนาในพื้นที่จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการชี้เป้าจุดเสี่ยงเพื่อปรับปรุงทางเดินเท้า พื้นที่สาธารณะ และระบบ

ขนส่งสาธารณะในจังหวัดเชียงรายตามหลักอารยสถาปัตย์กรรม (Universal Design) อย่างเร่งด่วน

1.2 ทลายเพดานการมีส่วนร่วมสู่กระบวนการตัดสินใจ

ผลการวิจัยชี้ว่าระดับการร่วมตัดสินใจ (Decision-Making) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($M = 3.42$) ในขณะที่การลงมือปฏิบัติ (Implementation) มีค่าสูงที่สุด ดังนั้น รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ควรก้าวข้ามจากการเชิญผู้สูงอายุมาเพียงเพื่อเป็นผู้ร่วมกิจกรรมหรือรับฟังข้อมูล ไปสู่การมอบหมายบทบาทให้เป็นคณะกรรมการร่วมวางแผนและร่วมจัดสรรงบประมาณพัฒนาท้องถิ่นในประเด็นที่กระทบต่อสุขภาวะของตนเองโดยตรง

1.3 แปรเปลี่ยนข้อจำกัดทางสถิติให้เป็นยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ

จากการที่ตัวแปรด้านศักยภาพ พฤติกรรม และเศรษฐกิจ มีความทับซ้อนเชิงมิติสัมพันธ์กับมิติด้านสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนอย่างเหนียวแน่น ($HTMT > 0.85$) สะท้อนว่าในบริบทพื้นที่จริง ทุกมิติต่างหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน ผลงานวิจัยเสนอแนะว่าการจัดกิจกรรมเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุด้วยแนวคิด 5อ. ได้แก่ ด้านอาชีพ อาหาร ออกกำลังกาย ออมเงิน และงานอาสาสมัคร จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปเป็นระบบองค์รวม ไม่สามารถแยกส่วนทำเพียงด้านใดด้านหนึ่งได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ยกระดับสภาผู้สูงอายุเมืองเชียงราย สู่กลไกส่วนท้องถิ่นตามกฎหมาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) ควรกำหนดนโยบายรองรับและบรรจุตัวแทนผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะกลุ่มวัยต้น อายุ 60-69 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีศักยภาพสูงถึงร้อยละ 13.7) เข้าเป็นคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 อย่างเป็นรูปธรรม

2.2 นโยบายค้ำจุนแรงงานนอกระบบและทุนวัฒนธรรมชาติพันธุ์

เนื่องจากประชากรสูงอายุในเชียงรายเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ใหญ่ที่สุด (ร้อยละ 15.07) และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ภาครัฐควรกำหนดนโยบายสวัสดิการและการส่งเสริมอาชีพที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมแต่ละอำเภอ โดยสนับสนุนทุนหมุนเวียนและช่องทางการตลาดผ่านศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เพื่อเปลี่ยนทักษะและภูมิปัญญาดั้งเดิมให้กลายเป็นมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสูงวัย (Silver Economy)

2.3 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการดูแลเชิงรุก (Data-driven Policy)

แม้เชียงรายจะมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ต้องการผู้ดูแลต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับระดับประเทศ (ร้อยละ 2.06) ซึ่งสะท้อนศักยภาพการดูแลตนเองในชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ในเชิงนโยบายควรเร่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลดิจิทัลท้องถิ่นเชื่อมโยงเครือข่ายสาธารณสุขและท้องถิ่น เพื่อระบุพิกัดกลุ่มเปราะบางและผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งจะช่วยเพิ่มความแม่นยำในการจัดสรรงบประมาณการดูแลเชิงสงเคราะห์ และการเข้าถึงการสงเคราะห์ภัยพิบัติได้อย่างทันทั่วทั้งที่ตามหลักธรรมาภิบาล

3. ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาและการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ส่งเสริมการวิจัยเชิงพัฒนา (Research & Development: R&D) เพื่อสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่

ควรมีการวิจัยพัฒนารูปแบบนวัตกรรมชุมชนและแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platform) ที่ออกแบบให้ผู้สูงอายุใช้งานง่าย เพื่อเป็นเครื่องมือในการแจ้งเหตุ เฝ้าระวังภัยออนไลน์ ตลอดจนการติดตามและตรวจสอบ (Monitoring & Evaluation) ประสิทธิภาพและความโปร่งใสของโครงการรัฐโดยใช้กลไกชมรมผู้สูงอายุเป็นฐาน

3.2 การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนา และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างบริบทเมืองและพื้นที่หุบผาวัฒนธรรม

เนื่องด้วยจังหวัดเชียงรายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และมิติทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในแต่ละอำเภอ การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเปรียบเทียบเชิงลึกหรือใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnography) เพื่อค้นหารูปแบบการพึ่งพาตนเองและการเข้าถึงสวัสดิการที่จำเพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่มประชากร

3.3 ออกแบบการวิจัยเพื่อการวิเคราะห์ตัวแบบเชิงสาเหตุในระยะยาว (Longitudinal Study)

ตัวแบบเชิงสาเหตุ (SEM) ในครั้งนี้ชี้ว่าปัจจัยด้านศักยภาพบุคคลและการสนับสนุนจากครอบครัวส่งอิทธิพลต่อความยั่งยืนของเมืองสูงถึงร้อยละ 64.5 การวิจัยในอนาคตควรทำการศึกษาเชิงติดตามระยะยาวเพื่อประเมินแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และขยายผลตัวแปรส่งผ่านอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัลที่มีผลต่อสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระยะยาวต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *คลังความรู้*. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/knowledge>
- จามรี พระสุนิล. (2565). การพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุและผู้พิการพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย เพื่อรองรับวิถีชีวิตปกติใหม่. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 15(2), 60-69.
- จารุวรรณ ก้านศรี, อมรศักดิ์ โพธิ์อำ, และ ธนรรจ์ รัตนโชติเศรษฐ์. (2565). การพัฒนารูปแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมในเขตสุขภาพที่ 2. *วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)*, 11(2), 45-58.
- นพพร ระรินทร์. (2564). การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 4(2), 111-125.
- นภาพรณ อนเนกพงษ์. (2566). บริบทเมืองที่ส่งผลต่อสุขภาวะผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 18(1), 120-135.
- นริศรารัตน์ ชัยภูมิโคกหิรัญ. (2563). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (CBL) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนไพรบึงวิทยาคม*. ศรีสะเกษ: องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ.
- บานชื่น นักการเรียน และเพ็ญศรี บางบอน. (2559). การพัฒนาที่ยั่งยืน. *สิทธิบัตรปริทรรศน์*, 17(2), 64-69.
- ประภาพรณ สมสมบุรณ์, กานดา พูนวิวัฒน์ศิริกุล, และ สิทธิชัย กานนท์ศรี. (2566). การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อสุขภาวะที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 37(2), 89-104.
- ปิยนุช ตั้งสกุล, วรพจน์ ทศนพงษ์สิทธิ์, และ กฤตธีรา รัตนพันธ์. (2567). ตัวแบบเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุตามหลักการออกแบบเพื่อทุกคน: การถอดบทเรียนจากโครงการพัฒนาเมืองในเขตเศรษฐกิจพิเศษ. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 23(1), 15-30.
- วัชรพล ในอรุณ ยอดชาย สุวรรณวงษ์ และสุรัสวดี นະສິດາ. (2566). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการระบบดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะถดถอยทางกายของจังหวัดสระบุรี. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษาการแพทย์และสุขภาพ*, 8(4), 755-765.
- ศิรินัตตา ปรีชา อีรพัฒน์ เชื้อนปัญญา และปราณี จิระกิตติเจริญ. (2566). *แรงงานสูงวัยปรับตัวอย่างไร...ให้ทันเทรนด์*. บทความภูมิภาค. ธนาคารแห่งประเทศไทย สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/regional-articles/reg-article-2024-02.html>

- อรรณพ นิยมเดชา และสุเมชัย หนกหลัง. (2566). แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(6), 115–130.
- อรรณพจน์ บัวงาม สิทธิโชค ลางกุลานนท์ และนลินา ไชยะ. (2567). บทบาทของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมนโยบายท้องถิ่นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 19(1), 83–92.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Buffel, T., Phillipson, C., & Scharf, T. (2012). Ageing in urban environments: Developing 'age-friendly' cities. *Critical Social Policy*, 32(4), 597-617.
- Charness, N., & Boot, W. R. (2009). Aging and information technology use. *Current Directions in Psychological Science*, 18(5), 253-258.
- Friedmann, J. (1992). *Empowerment: The politics of alternative development*. Blackwell.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
- Granville, G. (2015). *Intergenerational learning and active ageing*. Springer.
- Liddle, J., Scharf, T., Bartlam, B., Bernard, M., & Sim, J. (2014). Exploring the age-friendliness of purpose-built retirement communities: Evidence from England. *Ageing & Society*, 34(9), 1601-1629.
- Neves, B. B., Amaro, F., & Fonseca, J. R. (2019). Coming of (old) age in the digital age: ICT usage and non-usage among older adults. *Sociology of Health & Illness*, 41(4), 735-750.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (1997). *Successful aging*. *The Gerontologist*, 37(4), 433-440.
- Steinfeld, E., & Maisel, J. L. (2012). *Universal design: Creating inclusive environments*. John Wiley & Sons.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.

Walker, A. (2006). Active ageing in employment: Its meaning and potential. *Asia-Pacific Review*, 13(1), 78-93.

World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. WHO Press.

World Health Organization. (2007). *Global age-friendly cities: A guide*. WHO Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

เวทีการสังเคราะห์ผลการวิจัย การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมืองสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

1. คำว่า "เมืองน่าอยู่" หรือ "เมืองสุขภาวะ" คืออะไร และผู้สูงอายุจะสามารถร่วมส่งเสริมการสร้างเมืองสุขภาวะได้อย่างไร
2. เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุในบริบทจังหวัดเชียงราย ควรเป็นอย่างไร
3. นโยบายการพัฒนาด้านสุขภาพและโครงสร้างพื้นฐานของเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงวัย ควรประกอบไปด้วย...
4. ท่านคือผู้สูงอายุวัย 75 ปี ท่านจะสามารถ เปลี่ยนแปลง หรือ เพิ่มเติม สิ่งใดสิ่งหนึ่งในเมืองให้ดีขึ้นและพัฒนาไปเป็นเมืองน่าอยู่ได้อย่างไร
5. ปัญหา/ความท้าทาย ที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในเมือง คืออะไรบ้าง และสามารถป้องกันหรือแก้ไขได้โดยใคร
6. หากจะร่างกลไก "แกนนำผู้สูงอายุ" ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ควรมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร
7. การพัฒนาทักษะนักสื่อสาร หัวข้อ “พูดอย่างไรให้ชุมชนฟัง” สำหรับผู้สูงอายุ สามารถช่วยพัฒนาเมืองได้อย่างไร
8. การพัฒนาทักษะรู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลงและภัยออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ สามารถช่วยพัฒนาเมืองได้อย่างไร
9. การพัฒนาทักษะการใช้ภูมิปัญญาและขยายผลด้านเอกลักษณ์วัฒนธรรมของเมืองในกลุ่มผู้สูงอายุ สามารถช่วยพัฒนาเมืองได้อย่างไร
10. การพัฒนาทักษะผู้สูงวัยที่มีสุขภาวะองค์รวม "5 อ. เพื่อเมืองสุขภาวะ" สามารถช่วยพัฒนาเมืองได้อย่างไร
11. การจับคู่ระหว่างแกนนำผู้สูงอายุ กับคนรุ่นใหม่ หรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนโครงการขนาดเล็ก
12. จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาทักษะในผู้สูงอายุเพื่อนำสู่การพัฒนาเมืองได้อย่างไร
13. มีแนวทางการสนับสนุนจากคนรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและช่วยพัฒนาเมืองอย่างไร

เครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถาม ตัวแบบเชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่
จากศักยภาพของวัยเก๋าสลัดเมือง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและสถานภาพทั่วไป

เพศ

อายุ

ระดับการศึกษา

พื้นที่อาศัย

สถานะทางสังคม/บทบาทในชุมชน

ศักยภาพบุคคลและประสบการณ์

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

ระดับการให้ข้อมูลและความคิดเห็น การร่วมสะท้อนปัญหาและทุนทางสังคมในพื้นที่

ระดับการร่วมปรึกษาหารือ การร่วมประชุมกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบแนวทางพัฒนาเมือง

ระดับการร่วมปฏิบัติการ (แนวคิด 5 อ.)

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาดั้งเดิมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

การร่วมกิจกรรมอาสาสมัครดูแลชุมชนและสิ่งแวดล้อมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงราย

น่าอยู่

การสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่

ระดับการร่วมตัดสินใจ การมีบทบาทในคณะกรรมการหรือกลไกขับเคลื่อนระดับท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 ระดับการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน่าอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋าสลัดเมือง

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ความสำเร็จในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และการเชื่อมโยง

ความสัมพันธ์ระหว่างวัย มิติด้านสภาพแวดล้อม เมืองมีทางเดินที่ปลอดภัย พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงง่าย และระบบขนส่งที่สะดวก (Age-Friendly)

มิติด้านเศรษฐกิจสูงวัย การสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรมและทักษะประสบการณ์

ของผู้สูงวัย มิติด้านความรู้เท่าทันเทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและป้องกัน

ภัยออนไลน์

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายนำอยู่จากศักยภาพของวัยเก๋า เกลาเมือง

ปัจจัยด้านศักยภาพบุคคล

ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัว

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขับเคลื่อนเมือง

ความเป็นเมืองนำอยู่เชียงรายอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก ข
แบบรับรองการใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ ผลงานวิจัย/งานบริการวิชาการ หรืองานสร้างสรรค์ จากหน่วยงานภายนอก

ข้าพเจ้า นายวินัย ฐะคำ ตำแหน่ง กำนันตำบลบ้านดู่

สถานที่ตั้งที่ทำการกำนัน ๖๗/๑ หมู่ ๑๐ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง โทรศัพท์ ๐๘๑ ๘๘๕๖๖๙๓

ขอรับรองว่าได้นำเสนอผลงานวิจัย/งานบริการวิชาการ/งานสร้างสรรค์ เรื่อง วิจัยเก่าเกลามาเมือง: พลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในการขับเคลื่อนเมืองเชียงรายน้อย ซึ่งเป็นผลงานของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จามรี พระสุนิล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มาใช้ประโยชน์ในองค์กร/หน่วยงาน/กลุ่มของ ข้าพเจ้า โดยใช้เพื่อประโยชน์ต่อองค์กรในด้าน

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ
- ☐ การใช้ประโยชน์ทางอื่น

ด้านวิชาการ พบว่า ผลงานดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้เป็นองค์ความรู้และข้อมูลอ้างอิงที่สำคัญในช่วยยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการดัดศักยภาพของผู้สูงอายุมาเป็นพลังในการพัฒนาพื้นที่เมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการใช้ประโยชน์ด้านสังคม ชุมชน และสาธารณะนั้น ผลงานนี้ได้ก่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ โดยได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและเสริมพลัง ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมจิตอาสา ตลอดจนรูปแบบการดำเนินงานจากผลงานชิ้นนี้ ได้ถูกนำไปเผยแพร่และขยายผลสู่สาธารณชนผ่านการจัดกระบวนการเวทีชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนเมืองน้อยต่อไป

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(นายวินัย ฐะคำ)

กำนันตำบลบ้านดู่

(๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๙)

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบเพิ่มเติม

ประวัตินักวิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ – นามสกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จามรี พระสุนิล Asst. Prof. Jamaree Prasunin, Ph.D.
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57100
เบอร์โทรศัพท์	0-5370-287 โทรศัพท์ 0-5370-2870
โทรศัพท์มือถือ	088 519 5290
E – mail	jamaree.pra@crru.ac.th
ประวัติการศึกษา	
ระดับปริญญาเอก	มหาวิทยาลัยศิลปากร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2567
ระดับปริญญาโท	มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2557
ระดับปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการพัฒนาสังคม ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2553

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

สังคมวิทยาการพัฒนา

การจัดการชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืน

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย (เฉพาะหัวหน้าโครงการ/ชุดโครงการ 5 ลำดับล่าสุด)

- 1) การเสริมสร้างพลังทางบวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจของกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุนอกระบบจังหวัดเชียงราย. งบประมาณด้านวิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
- 2) แผนที่ทางสังคมของผู้นำการพัฒนาท้องถิ่นสู่เชียงรายเมืองแห่งการเรียนรู้. 2566. กองทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

- 3) การพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุและผู้พิการพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย เพื่อรองรับวิถีชีวิตปกติใหม่. 2565. กองทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย
- 4) การจัดการความรู้การจัดการตนเองจากการน้อมนำหลักการทรงงานสู่การปฏิบัติ ในวิถีชีวิตใหม่ของชุมชนจังหวัดเชียงราย. 2565. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- 5) การพัฒนาเครือข่ายนวัตกรชาวบ้านสู่การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้าน ปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. 2564. กองทุนสนับสนุนการ วิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

การเผยแพร่ผลงานวิชาการ (การเผยแพร่บทความโดยเป็นชื่อแรก 5 ลำดับล่าสุด)

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)	บทบาทของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG รองรับเชียงรายเมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	The role of new generation entrepreneurs in developing the BCG economy to support Chiang Rai as a creative tourism city	Vol. 44 No. 3 (2024)	14-25
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ(Journal of Social Academic)	แผนที่ทางสังคมของผู้นำการพัฒนาท้องถิ่นสู่เชียงรายเมืองแห่งการเรียนรู้	Social Map of Local Development Leaders to Chiang Rai, The City of Learning	Vol. 16 No. 1 (2023)	90-103
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ (JOURNAL OF SOUTHERN TECHNOLOGY)	การพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุและผู้พิการพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายเพื่อรองรับวิถีชีวิตปกติใหม่	Development of Social-wellbeing among the Elderly and the Disabled in a Multicultural Context for New Normal Lifestyles in Chiang Rai Province	Vol. 15 No. 2 (2022)	60-69

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (Journal of MCU Social Science Review)	ความอยู่เย็นเป็นสุขในห้วงสถานการณ์ระบาดวิทยาโควิด-19 และแนวทางการลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว	The Well-being in the Covid-19 Epidemiological Situation and Guidelines for Reducing Domestic Violence Problems	Vol. 11 No. 6 (2022)	14-29
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสาร มจร พัฒนาสังคม (Journal of MCU Social Development)	ความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนาทุนชุมชนต่อการเตรียมความพร้อม เข้าสู่ชุมชนปัจจัยมัยนานาชาติจังหวัดเชียงราย	Opinions and guidelines for community capital development towards readiness to the International Elderly Community in Chiang Rai Province	Vol. 6 No. 3 (2021)	33-48

2. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล

อาจารย์ธงชัย ลาหุณะ

Mr. Thongchai Lahuna

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ประยุกต์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57100

เบอร์โทรศัพท์

0-5370-287 โทรสาร 0-5370-2870

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาโท

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

คหกรรมศาสตร์

ตำรับอาหารพื้นบ้าน อาหารสร้างสรรค์ โภชนาการ

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

1. การพัฒนาและสร้างสรรค์สำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. 2567
2. การจัดการโครงการอาหารกลางวันแบบมีส่วนร่วมด้วยชีวิตวิถีใหม่ เพื่อคุณภาพความปลอดภัยอาหารกลางวันในโรงเรียนสาธิต. 2564

การเผยแพร่ผลงานวิชาการ

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ	การพัฒนาและสร้างสรรค์สำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	Development and Creative Food of Local for the Elderly According to Nutrition Principles, Ban Du Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province	ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567	169-186

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารสังคมศาสตร์ วิชาการ	การจัดการโครงการอาหารกลางวันแบบมีส่วนร่วมด้วยชีวิตวิถีใหม่ เพื่อคุณภาพความปลอดภัยอาหารกลางวันในโรงเรียนสาธิต.	New Normal Lunch Project Management for Quality and Safety of Lunch Project at Chiang Rai Rajabhat University Demonstration School	ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564	36-53

3. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เจนใจ
Asst. Prof. Narong Jenjai Ph.D.

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยคณบดีคณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57100

เบอร์โทรศัพท์

0-5370-287 โทรศัพท์ 0-5370-2870

ประวัติการศึกษา

ปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

การพัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์
ศิลปะวัฒนธรรม การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น
วัฒนธรรมล้านนา

การเผยแพร่ผลงานวิชาการ

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสาร มจร การพัฒนาสังคม	เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย	Identity of Isan Textile in Ban wang pha and Ban wang sila, San makha sub-district, Pa daet District, Chiang Rai province.	ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2565	110-122

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ชื่อผลงาน ภาษาอังกฤษ	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ	การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ตำบลเวียงอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	Community Product Development from Cultural Wisdom Capital, the Old Town Sob Som-Hat Krai Community, Wiang Sub-district, Chiang Khong District, Chiang Rai Province	ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2566	559-579

4. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ เมืองเกษม
Asst. Prof. Benjamas Maungkasem Ph.D.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57100

เบอร์โทรศัพท์

0-5370-287 โทรศัพท์ 0-5370-2870

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

พัฒนศึกษา การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชนบทและเมือง

หลักและกลยุทธ์การพัฒนา เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ

การเผยแพร่ผลงานวิชาการ

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 12 วันที่ 23 มิถุนายน 2566. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางสังคม กรณีศึกษากันต๊อนบ้านป่าแพ่ง ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.	รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 12 วันที่ 23 มิถุนายน 2566. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	311-321

ประเภท	การเผยแพร่	ชื่อผลงาน	ฉบับที่/ เล่มที่	หน้าที่ตีพิมพ์
ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร (Journal) ที่มีการควบคุมคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)	วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ	การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การจัดการสวัสดิการชุมชน ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	ปีที่ 13 ฉบับที่ 3	17-32

